

HAJNÁ CZKY TAMÁS

A BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI CIGÁ NY SÁ G HELYZETE AZ 1950-ES ÉVEKBEN A FORRÁSOK TÜKRÉBEN

„A valódi képet a rendezetlen cigánytelepek sokasága adja és ezek közegészségügyi helyzete, mely világosan mutatja a cigányság problémájának sokrétűségét, s azt, hogy még óriási összegű anyagi áldozat árán sem oldható meg rövid időn belül, hanem csak összefüggő, egymásba fonódó, tervszerű intézkedések megtételének és foganatosításának sora adhatja a megoldást megyei és országos szinten.”

(1961. június 11. Hazafias Népfront Megyei Bizottsága)

A pártállam cigánypolitikájával¹ kapcsolatos forrásközlések, forráskiadványok az elmúlt közel másfél évtizedben viszonylag nagy számban láttak napvilágot,² azonban azok nagyrészt az 1961-es párthatározatot³ követő időszakból közöltek dokumentumokat. Az azt megelőző időszakból országos jelentőségű források elvétve kerültek közlésre,⁴ a cigányság 1950-es évekbeli helyzetét illetően nagyrészt megyei jelentésekből, beszámolókból rendelkezünk némi ismerettel.

1 Lásd bővebben: *Hajnáczy Tamás*: A pártállam cigánypolitikája. A szektorális cigánypolitikától a kényszerasszimilációs cigánypolitika kritikájáig. In: *Esély*, 26. (2015) 5. sz. 54–92. p.

2 A magyarországi cigánysággal kapcsolatos forrásfeltárásról kiváló összefoglalást nyújt Binder Máttyás a következő tanulmányában: *Binder Máttyás*: A romákkal kapcsolatos levéltári forrásfeltárás és forráskiadás Magyarországon. In: *Romológia*, 6-7. (2014 ősz) 64–78. p.

3 Az MSZMP KB Politikai Bizottsága 1961. június 20-án hozta meg „*a cigánylakosság helyzetének megjavításával kapcsolatos egyes feladatokról*” című határozatát, mellyel lefektette a pártállam kényszerasszimilációs cigánypolitikájának az alapjait. A párthatározatban rögzített elvek egészen az 1980-as évek közepéig meghatározóak voltak.

4 *Feitl István*: A cigányság ügye a napirendről lekerült. Előterjesztés az MDP Politikai Bizottsága számára 1956 áprilisából. In: *Múltunk* 53. (2008) 1. sz. 257–272. p. (a továbbiakban *Feitl*, 2008.); Balogh Sándor (szerk.): *A magyar állam és a nemzetiségek. A magyarországi nemzetiségi kérdés történetének jogforrásai 1848-1993*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2002.; *Hajnáczy Tamás* (szerk.): „Egyértelmű, hogy a cigányok nem tekinthetők nemzetiségnek.” Cigánypolitika dokumentumokban 1956–1989. Gondolat Kiadó, Budapest, 2015. 57–113. p.

A Baranya Megyei Levéltár kiadásában megjelent kötetek a pécsi,⁵ illetve a baranyai⁶ cigánysággal kapcsolatos szocialista korszakbeli dokumentumokat közölte, azonban a közölt forrásoknak csak egy töredék része származott az 1961-es párthatározatot megelőző időszakból. A Békés Megyei Levéltár gondozásában megjelent egy kiadvány, mely a békési cigánysághoz fűződő dokumentumokból válogatott az 1768–1987 közötti időszakból, szintén csak néhány forrást közölve a pártállam központi cigánypolitikáját megelőző évekből.⁷ Nagy Pál munkásságának köszönhetően nyerhetünk mélyebb betekintést a magyarországi cigányság 1950-es évekbeli helyzetébe Szabolcs-Szatmár megyei forrásokon keresztül. Az imént említett Szerzőnek 2010-ben jelent meg az *„Ugyanolyanok, mint mindenki más ember” Válogatás a Szabolcs-Szatmár megyei cigányság történetének forrásaiból (1951–1961)* című forráskiadványa, mely a megye felsőbb szerveinek és egyes tanácsoknak a cigánysággal foglalkozó irattermeléséből és korabeli sajtócikkekből közölt anyagokat.⁸ Nagy Pálnak 2015-ben látott napvilágot a *„Nem szabad őket lenézni” A cigány népesség felmérései Szabolcs-Szatmár megyében az 1950-es években* című kötete, mely a megyei tanács által szorgalmazott felmérések jelentéseit, valamint községsoros adatait tartalmazza.⁹

E forrásközlés célja, hogy a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei cigánysággal kapcsolatos dokumentumokat közölje az 1961-es párthatározatot megelőző időszakból. A megye jelentősége abban rejlik, hogy a szocialista korszakban a rendelkezésre álló adatok szerint ebben a megyében volt a legjelentősebb a cigány lakosság, valamint a cigánytelepi népesség lélekszáma. Az 1961-től 1989-ig terjedő időszakra vonatkozóan a megye felsőbb szervei által kibocsájtott, cigánysággal kapcsolatos dokumentumoknak a feltárása megtörtént, ennek eredménye-

5 Füzes Miklós — Márfi Attila (szerk.): Dokumentumok a pécsi cigányság történetéből 1959–1990. Baranya Megyei Levéltár, Pécs, 2003.

6 Füzes Miklós — Márfi Attila — Rozs András — Vörös Huba (szerk.): Dokumentumok a baranyai cigányság történetéből. Baranya Megyei Levéltár, Pécs, 2005.

7 Kereskényiné Cseh Edit (szerk.): Források a Békés megyei cigányság történetéhez. Dokumentumok a Békés Megyei Levéltárból (1768–1987). Békés Megyei Levéltár, Gyula, 2008. (A továbbiakban Kereskényiné, 2008.)

8 Nagy Pál (szerk.): „Ugyanolyanok, mint mindenki más ember” Válogatás a Szabolcs-Szatmár megyei cigányság történetének forrásaiból (1951–1961). Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár — Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Nyíregyháza — Gödöllő, 2010.

9 Nagy Pál (szerk.): „Nem szabad őket lenézni” A cigány népesség felmérései Szabolcs-Szatmár megyében az 1950-es években. Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, Nyíregyháza, 2015.

képpen látott napvilágot a Múltunk című folyóirat hasábjain egy három részes forrásközlés sorozat.¹⁰

A pártállam kialakulását követően a cigányság helyzetének átfogó értékelése, a hatalom központi cigánypolitikájának megalkotása több mint egy évtizedig váratott magára. Ebből kifolyólag — néhány kivételtől eltekintve — megyei szinten sem foglalkoztak a kérdéssel. A különböző minisztériumok a maguk belátása szerint jártak el; az Egészségügyi Minisztérium rendszeresítette a kényszermosdatásokat,¹¹ a Belügyminisztérium bevezetette az úgynevezett fekete személyi igazolványokat a „*kóbor cigányok*” részére,¹² a Népművelési Minisztérium pedig analfabéta tanfolyamok szervezésébe kezdett.¹³

A Magyar Dolgozók Pártja 1955 decemberében tette meg az első lépést annak érdekében, hogy megalkossa a pártállam központi cigánypolitikáját. Napirendre tűzte a cigányság helyzetének megvitatását, valamint beszámolókat kért többek között a Népművelési Minisztériumtól. A minisztérium számos megyétől, illetve néhány szakértőtől jelentéseket kért, valamint Baranya, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár megyékben kiszállásokat szerveztek.¹⁴ A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács VB egy viszonylag rövid jelentést (1. sz. dokumentum) küldött a minisztériumnak, melyből kiderült, hogy a megyei cigányság egy részét még nem sikerült „*helyhez kötni*”, többnyire a települések szélén, cigánytelepeken laktak, nagyrészt alkalmi munkákból éltek. Együttal a beszámoló azt is leszögezte, hogy a megye cigány lakosságának közel ötöde állandó munkahellyel rendelkezett, őket a következőképpen jellemezték: „*A tapasztalat azt mutatja, hogy ezek rendezettebbek körülmények között élnek, házuk, életmódjuk, öltözködésük többnyire megfelel szocialista életünk követelményeinek.*”¹⁵ A települések belterületén, a nem cigány lakosság között elszórtan élő cigány lakosokról pedig

10 Hajnáczy Tamás: Az 1961-es párthatározat margójára. In: Múltunk 58. (2013 1. sz. 237–272. p.; Hajnáczy Tamás: Az 1961-es párthatározat margójára II. In: Múltunk 59. (2014) 3. sz. 152–211. p.; Hajnáczy Tamás: Az 1961-es párthatározat margójára III. In: Múltunk 62. (2017) 2. sz. 246–277. p.

11 Bernáth Péter — Polyák Laura: Kényszermosdatások Magyarországon. In: Beszélő 6. (2001) 6. sz. 38–45. p.

12 Puresi Barna Gyula: Fekete személyi igazolvány és munkatábor. In: Beszélő 6. (2001) 6. sz. 26–37. p.

13 Feitl, 2008. 259–260. p.

14 Feitl, 2008. 258–259. p.

15 MNL OL (=Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára) M-KS 276. f. (=Magyar Dolgozók Pártja Központi Szervei) 91/85. ó. é.

a beszámoló az alábbiakat állapította meg: „Ezek házaikat rendben tartják, életmódjuk, viselkedésük, öltözetük megfelel a kívánalmaknak.”¹⁶Az MDP végül levette a napirendről a cigányság helyzetének a megvitatását,¹⁷ bár rövidesen újabb minisztériumok kezdtek el foglalkozni a magyarországi cigányság helyzetével, szintén a maguk elgondolásai szerint.

A Munkaügyi Minisztérium 1957-ben felmérte a cigányság helyzetét, mert számos visszasságot tapasztaltak a cigányság foglalkoztatása terén. A vállalatok sokszor elzárkóztak a cigányok alkalmazásától, ugyanakkor felrötták a cigányságnak a nem megfelelő hozzáállását is.¹⁸A tanácsi adatszolgáltatásra hagyatkozó vizsgálat¹⁹ szerint az országban közel 183 ezer cigány lakos élt, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 19 ezer, a magyarországi cigányság több mint 10 százaléka. Míg országosan a cigányság aránya kevesebb volt, mint 1,9 százalék, addig az említett megyében megközelítette a 3,4 százalékot.²⁰

Az első kezdeményezés, mely a megyei szerveket arra készítette, hogy foglalkozzanak a cigányság helyzetével a Művelődésügyi Minisztériumhoz volt köthető, mely 1957-ben létrehozta a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségét (MCKSZ).²¹ Az újonnan létrehozott szövetség 1957 tavaszán valamennyi megyében szorgalmazta, hogy a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának az ülésén tüsszék napirendre a megyei cigányság helyzetének megvitatását, bevonva az illetékes osztályokat és szerveket.²² Ebből kifolyólag Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a VB elnök felszólította a járások, illetve a járási jogú városok vezetőit, hogy készítsenek egy beszámolót annak érdekében, hogy a megyei vezetés némi rálátást szerezzen a cigányság életkörülményeire. Az illetékes szerveknek a problémákon és az azok megoldására adott javaslatokon túl a következőkre kellett kitérniük: „Szükségesnek tartjuk, hogy járásonként Elnök elvtárs közöl-

16 MNL OL M-KS 276. f. 91/85. ő. e.

17 Kereskényiné, 2008. 152–153. p.

18 *Pogány György — Bán Géza: A magyarországi cigányság foglalkoztatási problémái.* In: Munkaügyi Szemle, 1958. 5. sz. 42. p.

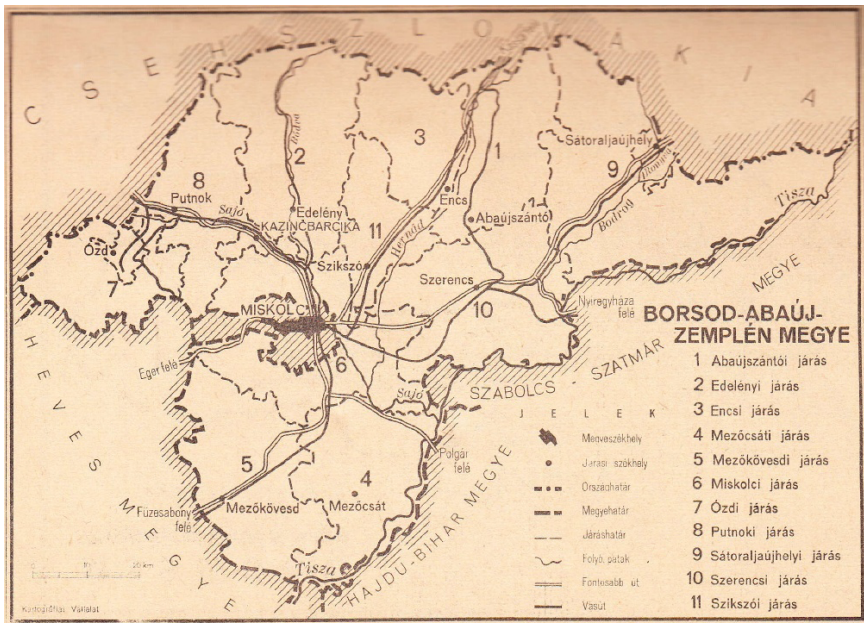
19 *Feitl*, 2008. 258. p.

20 *Pogány György — Bán Géza: A magyarországi cigányság helyzetéről.* Budapest, 1957. (Kézirat) OSZK MD 11 488

21 *Sághy Erna: Cigánypolitika Magyarországon az 1950–1960-as évek fordulóján.* In: *Múltunk* 53. (2008) 1. sz. 276–278. p. (a továbbiakban *Sághy*, 2008.)

22 MNL BAZML (= Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára) XXIII-12.a. (= Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztályának iratai, általános iratok) 1455/1958.

je a területen lakó cigányság hozzávetőleges számát, települését, megélhetési, egészségügyi, szociális stb. viszonyait. Ezenfelül jelentendő az is, hogy mi képezi fenntartásuk fő forrását.”²³ Az így keletkezett jelentések (2-12. sz. dokumentum) voltak az elsők Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, amelyekből némi képet lehetett kapni a megyei cigányság helyzetéről a pártállam központi cigánypolitikáját megelőző időszakból.

1. kép Borsod-Abaúj-Zemplén megye járási beosztása

Forrás: Borsod-Abaúj-Zemplén megye fontosabb statisztikai adatai 1956. Központi Statisztikai Hivatal

Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Igazgatósága, Miskolc, 1957. 7. p

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei járási jelentések a cigány lakossággal kapcsolatosan sokszor kimondottan elítélő véleményt fogalmaztak meg, mint például: „nem bírják az állandó munkahelyet”,²⁴ „keresetüket nem tudják

23 MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958.

24 MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958. Sátoraljaújhelyi járás jelentése

megbecsülni”,²⁵ „a fennálló törvényt semmibe veszik”,²⁶ „nem szeretnek dolgozni”,²⁷ „a létminimum biztosítására törekednek, igénytelenek”.²⁸ Számos járási beszámoló azt is megemlítette, hogy olykor lopásból, kéregetésből tartják el magukat. Továbbá komoly kivetnivalót találtak a helyenként előforduló vándorlásban, az úgynevezett „kóbor” életmódban. Sőt egyes tanácsok a kényszermunkatábor gondolatától sem riadtak vissza a javaslattétel során: „*Kóbor cigányok munkára kényszerítése: Ez a legsúlyosabb probléma mert itt radikális adm. intézkedésekre lenne szükség. Ezek számára egy tábort kellene létesíteni, ahol dolgozni kellene. Ez különösen a fiatal csavargók nevelése szempontjából lenne fontos. A megrögzött csavargóktól pedig meg kellene tisztítani a járást (hasonlóan mint Budapestet a kétes elemektől).*”²⁹

Együttal a járási jelentések számos elismerő sort is megfogalmaztak az állandó lakhellyel, illetve munkával rendelkező cigányságról, olykor kiemelve egy-egy települést is: „*Megélhetésük túlnyomó részben állandó munkán alapul. Pl. Hidvérgárdón valamennyien állandó munkások. Életkörülményeik semmiben sem különbözik a község lakóitól.*”³⁰ „*Sajópuspöki községben a cigányok már beolvadnak a többi dolgozók közé, döntő többségük becsületesen végzi az ózdi vasgyárban a munkáját, s már nem sok különbség van az egyéb dolgozók és a cigányok között.*”³¹ A járási anyagokat nézve megállapítható, hogy azok közel sem egységesen vélekedtek a cigányságról. Míg egyes jelentések tárgyilagosabb, kevésbé bíráló hangvétellel írtak a cigányságról addig, voltak olyanok melyekben a cigánysággal szembeni ellenszenv egyértelműen felszínre bukkott. Olykor egy jelentésen belül is változott a cigány lakosság megítélése, a velük kapcsolatos intézkedések, elgondolások. Például az edelényi járás által készített anyag felróta a tanácsok és a nem cigány lakosság előítéletes magatartását, ugyanakkor javasolta a „*kóbor cigányok*” kényszermunkatáborba történő elhelyezését. Szembeötlő, hogy a cigány lakosság megítélését nagyrészt az befolyásolta, hogy az adott területen élő cigányság rendelkezett-e állandó munkahellyel vagy sem.

25 MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958. Putnoki járás jelentése

26 MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958. Encsi járás jelentése

27 MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958. Putnoki járás jelentése

28 MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958. Abaújszántói járás jelentése

29 MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958. Az edelényi járási jelentése

30 MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958. Edelényi járás jelentése

31 MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958. Putnoki járás jelentése

A járási jelentésekkel kapcsolatban kiemelendő, hogy fontos adalékokkal szolgálnak a megyei cigányság demográfiai és foglalkoztatási helyzetéhez (1. sz. táblázat). A Központi Statisztikai Hivatal korabeli felmérései a cigányság lélekszámát jóval alacsonyabbnak mutatják, mint amennyi valójában lehetett. Az 1949-es KSH adatfelvétel során 6500 személy³² vallotta magát cigány származásúnak, holott a korabeli tanácsi anyagok szerint megközelítette a huszonötezeret.³³ Ennek hátterében az állt, hogy a KSH adatfelvétel során az önbevallásra hagyatkoztak³⁴ a nemzetiségi hovatartozás meghatározása során. A tanácsi iratanyagokban közölt adatok pontossága is megkérdőjelezhető, azonban azok jóval közelebb álltak a cigányság tényleges számához. A foglalkoztatással kapcsolatban fontos felhívni a figyelmet arra, hogy a cigány férfiak több mint a fele rendelkezett állandó munkahellyel (pl. vasút, üzemek, építőipar). Azaz már az 1961-es párthatározatot megelőzően megindult a cigány lakosságnak a hivatalos keretek közötti bémunka világába való betagozódása. Ugyanakkor ebben az időszakban még sok cigány család megélhetését a hagyományos cigány mesterségek, megélhetési formák biztosították (pl. vályogvetés, kosárkötés, tollgyűjtés). Az adott korszakban a cigány lakosság egy részének felrótt vándorlás nem fedte a valóságot. Az úgymond „*kóbor*” életvitelt folytató cigányok is rendelkeztek állandó lakhellyel csak a hagyományos cigány mesterségek üzéséhez hozzá tartozott a házalás, a kereslet felkutatása.³⁵ A lopás, valamint a kéregetés, mint megélhetési forma időnként előfordult számos beszámoló szerint, azonban annak hátterére, indítékára is rávilágítottak a dokumentumok: „*elhelyezésük nehézségekre ütközik, mert a vállalatok, gazdaságok munkába állításuktól tartózkodnak*”,³⁶

32 Pogány György — Bán Géza: A magyarországi cigányság helyzetéről. Budapest, 1957. (Kézirat) OSZK MD 11 488

33 MNL OL XXVIII-M-8. (=Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetsége) 1. d.

34 Lásd bővebben: Ladányi János (szerk.): Szociális etnikai konfliktusok. Tanulmányok a piacgazdaság átmeneti időszakából (1987–2005). Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2005. 213–222. p., 408–452. p.; Czibulka Zoltán — Fóti János — Nagy Orbán — Szűcs Zoltán: A cigányság helyzete, életkörülményei 1993. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1993.; Korabeli felmérések adatairól Lásd bővebben: Cserti Csapó Tibor: A magyarországi cigány közösségek demográfiai megközelítése. In: Cserti Csapó Tibor (szerk.): Alapirodalmak a hazai cigány, roma népességre vonatkozó társadalomtörténet, társadalomismeret oktatásához. Pécsi Tudományegyetem BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Pécs, 2015. 401–462. p.

35 Erdős Kamill: Cigány lókereskedők Magyarországon. In: Vekardi József (szerk.): Erdős Kamill cigánytanulmányai. Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai, Békéscsaba, 1989. 89. p. (a tovaábbiakban *Erdős*, 1989.)

36 MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958. Miskolci járás jelentése

„van olyan tendencia, hogy az üzemek vezetői a cigányokat nem is szívesen foglalkoztatják”.³⁷

A járási tanácsok által készített beszámolók arra is kitértek, hogy a cigány lakosság nagyrészt cigánytelepeken lakott, kimondottan tarthatatlan körülmények között: „Egészségügyi viszonyaik; nagyon sok tbc-s, nemi betegségben, sőt vannak szem trachomában szenvedők is. Ennek oka a piszkosság, nagy családok általában 15–21 m² területű földkunyhókban, egészségtelen összetákolt alkotmányokban laknak.”³⁸ Az imént idézettekhez hasonló leírások a járási jelentések nagy részében előfordultak, azonban az illetékes tanácsok bárminemű érdemi beavatkozásáról hallgattak. Egyedül a fertőzésveszélytől való félelem, valamint a kényszermosdatásokra való utalás jelent meg az anyagokban. WC-k építéséről, az ivóvíz biztosításáról, vagy a cigánytelepi lakosok házépítéséhez nyújtott támogatásról szó sem volt az iratokban. Azonban a cigánytelepi lakosoknak nemcsak a tanácsok közömbösségével kellett szembesülnie, hanem helyenként a nem cigány lakosság ellenállásával is: „Az utóbbi időben egyre többen igyekeznek beköltözni a község belterületére házépítés, vagy vásárlás útján. Legnagyobb problémánk az, hogy a lakosság ezt nem jó szemmel nézi, és minden lehetőséget felhasználnak arra, hogy ezt megakadályozzák. Múcsonyban a templom közelében akart egy cigány házat venni. A lakosság felháborodott és a szülői munkaközösség útján gyűjtést indítottak, és pedagógus lakásnak fogják megvenni ugyanazt a lakást.”³⁹

A jelentések birtokában azonban a megye vezető funkcionáriusai sem tűzték napirendre a cigányság ügyét, ezért László Mária 1958 augusztusában már sürgető levelet is megfogalmazott a megyének címezve, melyben egyúttal személyes ügyben⁴⁰ szívességet kért. Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből azonban elutasító választ kellett kapnia, mivel az illetékes személy huzamosabb ideig szabadságon tartózkodott.⁴¹ László Mária személye 1958 tavaszától egyre terheesebbé vált a pártállam számára, mivel nem azt az utat követte a „cigánykérdést” illetően,

37 MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958. Putnoki járás jelentése

38 MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958. Sátoraljaújhelyi járás jelentése

39 MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958. Edelényi járás jelentése

40 „Egyben egy kéréssel is szeretnék Hetényi Elvtárhoz fordulni: [...] község T. Sz. elnöke, akit személyesen jól ismerek, azzal a kéréssel fordult hozzám, hogy [...] nevű fia ügyében kérjem az Ön támogatását. Egyszerű, becsületes, jóindulatú parasztember, akinek a fia június 28-án a miskolci Villamosipari technikumba küldte a felvételi kérvényét. A jelentkezők nagyon sokan voltak. A fiú igen jó tanuló s ha olyan lesz, mint az édesapja, akkor egy igen becsületes jó kádert kapunk. Ha egy mód volna rá, kérjük a segítségét.” In: MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958.

41 MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958.

melyet elvártak tőle. Ebből kifolyólag, egy hosszas lejárató hadjáratot követően, ősszel eltávolították az MCKSZ-ből. Feltételezhetően az imént említettek álltak annak a háttérben, hogy a megyében még néhány évig halogatták a cigányság ügyének a megvitatását az Megyei Tanács VB ülésén.⁴²

1959 augusztusában — más megyékhez hasonlóan — egy terjedelmesebb beszámolót (13. sz. dokumentum) küldött a megyei vezetés az MCKSZ részére, melyet a korábban adatszolgáltatásra felszólított járások, néhány város és az illetékes osztályok anyagaira alapozott. A kísérőlevélben pedig külön felhívták a figyelmet a következőkre: „*A Borsodmegyei Tanács VB-a megyénk területén lévő cigányság helyzetével életkörülményeivel és azok megjavításával több esetben foglalkozott. Azonban önálló napirendi pontként ezideig még nem tárgyalta, így egy összefüggő erre vonatkozó VB. jegyzőkönyv kivonatot nem áll módunkban küldeni.*”⁴³ A jelentés szerint a megyében 24.763 cigány lakos élt, az összlakosság 4 százaléka. A cigányság nagyrészt a települések szélén cigánytelepeken lakott, melyek sokszor a legelemibb szükségleteket sem biztosították részükre. A lakásviszonyok kimondottan ijesztőek voltak, nem számított ritkaságnak, hogy egy-egy putriban 10–12 személy is lakott. A cigányság döntően alkalmi munkákból biztosította a megélhetését, aminek háttérben részben a következők álltak: „*Ugyanis a vállalatok és üzemek nem szívesen foglalkoztatnak cigányokat, mert sok közöttük a vándormadár, az önkényes kilépő.*”⁴⁴ A cigány gyermekek egy része rendszertelenül járt iskolába, csak töredék részük jutott el az általános iskola felső tagozatába. A cigánygyermeknek komoly ellenszenvvel kellett szembenéznük az iskolában a nem cigány szülők és gyermekek részéről egyaránt.⁴⁵

A Művelődésügyi Minisztérium Nemzetiségi Osztálya és az MCKSZ 1959. novemberében értekezletet tartott a cigány lakosság helyzetéről, azért, hogy központi irányvonalat dolgozzanak ki a „*cigánykérdéssel összefüggő, ma még megoldatlan elvi- és gyakorlati kérdésekben*”. Az értekezleten Vendégh Sándor — a Nemzetiségi Osztály vezetője — viszonylag terjedelmes beszámolót tartott a megyei tanácsok jelentései alapján „*A magyarországi cigánylakosság között*

42 Sággy, 2008. 278–295. p.

43 MNL OL XXVIII-M-8. 1. d.

44 MNL OL XXVIII-M-8. 1. d.

45 MNL OL XXVIII-M-8. 1. d.

végzendő munka időszerű kérdései” címmel.⁴⁶ Beszédének gépelt változatát⁴⁷ Ferkovics Sándor az MCKSZ új vezetője a következő sorokkal kísérve megküldte valamennyi megyének: „Kérjük, hogy a területükön előforduló cigányproblémát ennek értelmében segítsék a megoldáshoz, természetesen a helyi sajátosságok figyelembe vételével. Nem kívánunk sablont alkalmazni a probléma megoldása terén, de szükséges, hogy a melléklet egészének szelleméből kiindulva kezdődjenek meg az intézkedések a kérdés felszámolására.”⁴⁸ Az MCKSZ újabb értekezletet tartott 1960 májusában, melyen bizottságoként tárgyalták meg a cigány lakosság helyzetét. A munkaügyi bizottság ülésén Vendégh Sándor többek között kifejtette, hogy feltétlenül szükségesnek látja, hogy „a felsőbb párt- és kormányzervek foglaljanak állást a kérdésben”.⁴⁹ A pártközpontban már korábban is felvetette ezt, amire azt a választ kapta, hogy készítsen egy előterjesztést az 1959. novemberi értekezleten elhangzott beszédének a szellemében.⁵⁰ A Nemzetiségi Osztály az előterjesztés előkészítése érdekében a szakbizottságoktól jelentést kért, a megyei tanácsoknak kérdőíveteket küldött ki, valamint a csehszlovák cigánypolitika egyes dokumentumait is vizsgálta.⁵¹

Borsod-Abaúj-Zemplén megyében is megindult az előkészítő munka egy megyei határozat kiadásának az érdekében. 1960 januárjában a Művelődésügyi Osztály (14. sz. dokumentum), a Munkaügyi Osztály (15. sz. dokumentum), a megyei KÖJÁL (16. sz. dokumentum) és az Építés- és Közlekedési Osztály (17. sz. dokumentum) készített beszámolót a megyei cigányság helyzetéről. A Munkaügyi Osztály rövidesen összegezte is a jelentéseket Vendégh Sándor ideológiai iránymutatásának megfelelően.⁵² Az imént említett dokumentumok felhasználásával végül a Hazafias Népfront Megyei Bizottsága készítette el a „Tájékoztató jelentés a Borsod megyei cigányság helyzetéről” (18. sz. dokumentum) címet viselő anyagot, melynek tárgyalását 1961 júniusában a Megyei Párt VB. napi-

46 MNL OL XXVIII-M-8. 1. d. 3. tétel

47 A rákövetkező évben Nemzetiségi Osztály vezetőjének a beszédét nyilvánosságra is hozták: Vendégh Sándor: A magyarországi cigánylakosság között végzendő munka időszerű feladatai. In: Tájékoztató, 1960. 2. sz. 38–55. p.

48 MNL BAZML XXIII-3.a. (=Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács VB. Titkársági iratok) 243/1962.

49 MNL OL XXVIII-M-8. 1. d.

50 MNL OL XXVIII-M-8. 1. d.

51 Sággy, 2008. 294. p.

52 MNL BAZML XXIII-3.a. 243/1962.

rendre is tűzte. A jelentés, a Horthy korszak cigánypolitikájával⁵³ határozottan szembehelyezkedve, leszögezte: „*több évtizedes, céltudatos nevelő munkára*” van szükség, részben a cigány lakosság tarthatatlan helyzete, másrészt a rohamosan emelkedő létszáma miatt. A beszámoló a cigányság foglalkoztatási helyzetével kapcsolatban megjegyezte, hogy jelentős részük nem rendelkezik állandó munkahellyel, egyúttal felhívta a figyelmet a vállalatok elutasító gyakorlatára is. A oktatást tekintve megállapította az előterjesztésre szánt beszámoló, hogy a cigány gyermekek beiskolázása közel sem teljes körű, illetve nagymértékű a lemorzsolódás. A felnőtt cigány lakosság köreiben pedig jelentős az analfabetizmus. A cigánytelepek tarthatatlan helyzete is terítékre került a jelentésben, belátható időn belül történő felszámolásukat lehetetlennek tartották.⁵⁴A jelentés végül lekerült a napirendről, mivel néhány nappal az ülés előtt az MSZMP KB Politikai Bizottsága 1961. június 20-án kiadta a pártállam kényszerasszimilációs cigánypolitikáját lefektető határozatát, és a megyei vezetésnek a továbbiakban annak megfelelően kellett eljárnia.⁵⁵

Összességében megállapítható, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén megyében az első lépések a cigányság helyzetét illetően — az illetékes szervek és a járáások jelentés készítése — az MCKSZ kezdeményezésére történtek. Nagyobb jelentőséggel bírt Vendégh Sándor beszédének a megye részére történő megküldése, mivel ettől kezdve némi ideológiai támpontot, központi irányelvet is kapott ez irányú tevékenységéhez a megyei vezetés. Továbbá hosszas késlekedés után az MCKSZ sürgetésére napirendre is tűzték a cigányság helyzetének a megvitatását.

53 A Horthy korszakkal való szembehelyezkedés visszasságairól lásd bővebben: *Hajnáczy Tamás: A szocialista korszak cigánypolitikájának mérlegéhez.* In: *Kritika* 46. (2016) 3-4. sz. 24–26. p.; *Balogh-Ebner Márton: „Az átkos múlt maradványainak egy részét felszámoltuk” — Szociálpolitika a gazdaság és az ideológia csapdájában a Kádár-korszakban.* In: *Kommentár*, 2015. 5. sz. 63–72. p.

54 MNL BAZML XXXV-1. (Az MSZMP Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bizottságának iratai) 5. d.

55 MNL OL M-KS 288. f. (=MSZMP Központi szervei) 5/1961/233 ó. e.

I. táblázat. A járási jelentések cigányságra vonatkozó demográfiai és megélhetési adatai

Járás	Létszám	Család	Férfi	Nő	Gyermek	Állandó munkavállaló/alkalmi munkavállaló
Abaújszántói járás	1621	n. a	n. a.	n. a.	n. a.	„Csak kevesen tartanak ki állandó munkahelyeiken”
Edelényi járás	3500–3600	847	n. a.	n. a.	n. a.	473 család állandó, míg 359 család alkalmi munkából élt
Encsi járás	2168	n. a.	653	697	818	653 férfiből 367 és 697 nőből 44 állandó munkával rendelkezett
Mezőcsáti járás	1541	312	n. a	n. a.	n. a.	30% állandó, míg 40% alkalmi munkával rendelkezett
Mezőkövesdi járás	725	170	n. a.	n. a.	n. a.	A dolgozó cigány lakosság 25%-a rendelkezett állandó munkával.
Miskolci járás	3607	n. a.	848	942	1816	848 férfiből 444 állandó munkával rendelkezett
Ózdi Járás	1827	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	590 férfiből 358 463 nőből 45 állandó munkával rendelkezett
Putnoki Járás	1390	310	367	411	612	367 férfiből 258 411 nőből 61 állandó munkával rendelkezett
Sátoraljaújhegyi járás	2840	625	n. a.	n. a.	n. a.	„nem bírják az állandó munkahelyet, azt gyakran változtatják”
Szerencsi járás	1611	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	„igyekeznek állandó megélhetési forráshoz, munkavállaláshoz jutni”
Szikszói járás	1585	n. a.	n. a.	n. a.	n. a.	25% állandó, míg 75% alkalmi munkával rendelkezett

Járás	Megélhetés				
	Állandó munkavállaló	Alkalmi munkavállaló	Lopás	Koldulás	Vándorlás
Abaújszántói járás	vasúti pályamunkás, építőipar, háziipari szövetkezetek,	gyógynövény és erdei termékek gyűjtése, vályogvetés	előfordult	–	előfordult
Edelényi járás	termelőszövetkezet	idénymunkás, napszámos, vályogvetés, gomba-, szamóca-, csipkeszedés	előfordult	előfordult	előfordult
Encsi járás	földművelés, üzemek	n. a.	előfordult	–	előfordult
Mezőcsáti járás	n. a.	tollgyűjtés,	előfordult	előfordult	előfordult,
Mezőkövesdi járás	n. a.	zenész, vályogvetés, vándoriparos, tollgyűjtő, üstfoltozó	–	–	előfordult
Miskolci járás	vállalatok, üzemek, gazdaságok	vályogvetés, segédmunka	–	előfordult	–
Ózdi Járás	ipar, gyár, bányauzem	pásztorkodás,	–	–	előfordult
Putnoki Járás	üzemek	kosárkötés, gomba-gyűjtés	–	–	–
Sátoraljaújhegyi járás	üzemek, bánya, állami gazdaság, termelőszövetkezet, pásztor, iparos, kovács,	napszám, zenész,	előfordult	előfordult	előfordult
Szerencsi járás	vasúti segédmunkás,	gyékényfonás, kosárfonás, vályogvetés, zenélés	–	–	–
Szikszoói járás	n. a.	n. a.	előfordult	előfordult	előfordult

Dokumentumok

1.

873-46-2/1956. sz.
Előadó: Varga Ilona

Tárgy: Tájékoztató jelentés
a megye területén élő cigányokról.

Népművelési Minisztérium Népművelési Főosztályának
Budapest, V. Báthory út 10.

Fenti tárggyal kapcsolatosan az alábbiakat jelentem:

A megye területén közel 15.000 cigány él. Legtöbb az encsi, edelényi, ózdi járásban. A beérkezett jelentések alapján szociális és kulturális helyzetükről meglehetősen változatos képet kaptunk. A cigányok nagy százalékát még mindig nem lehetett helyhez kötni. Sok még a — legtöbbször önhibájából adódóan — egyik faluból a másikba vándorló, sehol nem dolgozó egyes személy, vagy éppen egy egész család. Azok a családok, akiket sikerült már helyhez kötni legtöbbször szintén nagyon zavaros viszonyok között élnek. Elkülönítve, falu, vagy város külső periferiáján élnek a maguk sajátos életüket. [Így!] A férfiak egy része alkalmi zenélésből, más részek egyéb alkalmi munkából (tapasztás, kosárfonás, teknővájás, stb.) él. A nők koldulással, házalással vagy szintén alkalmi munkák vállalásával járulnak hozzá a család eltartásához. Mintegy 75%-ban a magyar nyelvet beszélik. Minthogy rendszeresen nem dolgoznak, szociális ellátottságuk meglehetősen rossz. Gyermekeiket ezért nem járatták iskolába, s ha kényszerítő körülmények folytán mégis beiskolázásra kerülnek, csak nagyon kevés jut el az általános iskola felsőbb osztályaiba. A házaik rendetlenek, piszkosak, öltözetük szintén sok kívánnivalót hagy maga után.

A megye területén élő cigány lakosság csak alig 15–20%-a van rendszeresen foglalkoztatva a termelésben. Ezek egy része termelőszövetkezetekben, állami gazdaságokban, más része ipari építkezéseinken dolgozik. A tapasztalat azt mutatja, hogy ezek rendezettebb körülmények között élnek, házuk, életmódjuk, öltözködésük többnyire megfelel szocialista életünk követelményeinek. A rendszeresen foglalkoztatottak közül inkább a fiatalokkal van baj, akik szívesen öltözködnek és táncolnak jampecosan. Általában szeretnek moziba járni, bálókba. Egyéb kulturális rendezvényekre nehéz behozni őket, s ha mégis sikerülne, meg nem felelő magatartásuk miatt gyakran kiközösítik őket. A beiskolázás köztük jó

eredményeket mutat. Egész csekély százalék nem jár iskolába a tankötelesek közül. Mezőkövesden 1955-ben 4 cigány fiatal tette le az érettségit eredményesen.

Van néhány igen szép eredmény a megyében, főleg olyan helyeken, ahol a cigányok nem elkülönített kolóniákban, hanem a község, vagy város területén elszórtan, a lakosság között élnek. Ezek házaikat rendben tartják, életmódjuk, viselkedésük, öltözetük megfelel a kívánalmaknak. Sok házban van vezetékes rádió, kerékpár, többen hizlálnak disznót. A kultúra iránt is több érdeklődést tanúsítanak. A lakosság befogadja maguk közé és többen részt vesznek kultúracsoportok munkájában. A putnoki járás Dubicsány községében pl. a „Cigány” c. három felvonásos színműben a főszerepet egy fiatal cigányasszony játszotta — amint a jelentésben munkatársunk megjegyzi — igen jól. Ugyanebben a járásban Vadna községben önálló kultúracsoportjuk működik, amely az 1955. évi seregszemlén szintén jól szerepelt. Hasonló törekvés indult meg az encsi járásban Mérán is.

Általános tapasztalat, hogy azokon a helyeken, ahol foglalkoznak velük érnek el eredményeket. Türelemre, szívós nevelőmunkára van szükség, hogy fel tudjuk emelni ezt a jelentős számot kitevő réteget az általános kulturális színvonalra, s megtanítsuk őket emberi módon élni. El kell odáig jutniuk, hogy igényeljék is ezt az életet, mert sajnos ma még ott tartunk, hogy jól érzik magukat ebben az életformában.

Miskolc, 1956. január 24-én.

Szebeni Győző
oszt. vez.

MNL OL M-KS 276. f. 91/85. ő. e. (A jelentést készítette: Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának XIII. Népművelési osztálya.)

2.

Abaújszántói Járási Tanács VB Titkárságától

6053/1958. szám.

Tárgy: Az abaujszántói járás területén élő cigányok helyzete stb.
Hiv. sz. 780/1958. szám.

Mell:

BAZ. megyei tanács Vb. Elnökének

Miskolc.

F. évi április hó 23. napján kelt fenti sz. rendeletre való hivatkozással — tárggyal kapcsolatosan — az alábbiakat jelentem:

a.) A járás területén lévő cigányok létszámára vonatkozóan: a járás területén az alábbi községekben élnek ill. laknak cigányok (a zárójelben lévő szám: létszámuk): Abaujszántó (145), Abaujvár (101), Abaujkér (32), Boldogkőváralja (145), Boldogkőújfalú (82), Gönc (307), Göncruszka (49), Hidasnémeti (63), Tornyosnémeti (75), Zsujta (53), Vilmány (265), Vizsoly (139), Korlát (19), Kékéd (24), Pere (54), Fony (45), Baskó (13), összesen: 1621.

b.) Településeikre vonatkozóan: ezek nem mutatnak egységes arculatot, szétszórtak, s így a bármilyen szempontból megejtendő ellenőrzés, vizsgálat stb. csak nehézségekbe ütközik.

c.) Megélhetési viszonyaikra vonatkozóan: általános és helyénvaló az a megállapítás, hogy csak a létminimum biztosítására törekednek, igénytelenek. A férfiak még inkább vállalnak munkát, de a nők ettől már húzódoznak. Csak kevesen tartanak ki állandó munkahelyeiken igen gyakoriak az önkényes munkahely elhagyások stb. Az év téli időszakában nem igen szeretnek munkát vállalni. A tavaszi, ill. nyári időszak idején mint alkalmi munkások tevékenykednek (gyógynövény gyűjtés, erdei melléktermékek gyűjtése, vályogverés) Mint vasúti pályamunkás, ez idő szerint a fenti létszámból kb. 30-an dolgoznak. Budapesten. a különböző építkezési vállalatoknál: Göncről kb. 10-15 fő dolgozik. A járás területén megszervezték a „háziipari szövetkezeteket” (kosárfonás, vesszőbútorok készítése, stb.) a 2 bedolgozó részlegnél (Abaújszántón, Göncruszván) mintegy 26 fő dolgozik. A járás területén az illetékes rendőrhatalósági szervek kb. 70 kóborcigányt tartanak nyilván. Az illetékes bűnügyi szervek tájékoztatása szerint körükben előfordulnak: apró lopások (mezei, baromfi stb.) falopások.

d.) Egészségügyi viszonyaikra vonatkozóan: általában véve az e. ü. előírásokat, követelményeket nem tartják be. S az illetékes e. ü. szervek fertőző göcként

kezelik őket, lakótelepeiknél az elengedhetetlenül szükséges WC, mellékhelyiség hiányzik. (Vilmányban létesítettek számukra, azonban a faanyagot feltűzelték.) E. ü. ellenőrzésüket a járás területén 2 hetenként rendszeresen végzik.

e.) Szociális viszonyaikra vonatkozóan: mint fent említettem csak a létminimum biztosítására törekednek. Igénytelenek. Családi viszonyaik a legtöbb esetben rendezetlenek (gyakori körükben a rendezetlen házasság, vadházasság). Ruházatuk stb. hiányos, lakóházaik (felszerelésük, ill. bútorzatuk stb.) komoly kifogásolható megítélés alá esnek. A gyermekszaporulat általában véve minden családnál tekintélyes. Az iskolaköteles gyermekek azonban nem vagy igen rendszertelenül látogatják az ált. isk.-t, s ilyen irányú magatartásaikkal csak komoly gondokat okoznak az illetékes szerveknek, hatóságoknak. Velük szemben a fent vázolt körülmények folytán nem igen lehet alkalmazni az 1951. évi 15. sz. tvr.⁵⁶ megtorló rendelkezéseit. Az írni-olvasni nem tudók száma is főleg az ő körükből adódik. S a legtöbb esetben helytelen — külső magatartásukkal — cselekedeteikkel csak károsan befolyásolják a hasonló korúak magatartását stb.

Fennálló problémáik megoldására vonatkozóan az alábbiakat jelenthetem:

a.) Célszerű és kívánatos lenne problémáik, helyzetük stb. reális megállapítása, ill. felmérése céljából járásonként egy külön bizottságot szervezni. E bizottság tagjai lennének a különböző hiv. szervek hatóságok kiküldött képviselői, kik a fenti vonatkozásban érintve vannak.

b.) A munkabíró férfiak számára állandó jellegű munkahelyeket kell biztosítani, s a nőket is valamilyen formában be kell vonni a termelő munka körébe. U. i. azáltal számtalan, s ma még kifogás alá eső probléma stb. oldódnék meg.

c.) Minden lehető meg kell tenni az alapos széleskörű felvilágosító munka ellátása érdekében, különös tekintettel a súlypont problémáikra.

d.) Fennálló problémáikat stb. a helyi viszonyok, adottságok stb. figyelembevételével egyöntetűen, egységesen kell megoldani. Ez azonban csak az illetékesek közös, egységes akarata ill. törekvése révén valósítható meg.

Abaújszántó, 1958. évi április hó 30. napján.

Pásztor Sándor dr.
tanulmányi felügyelő

MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958.

56 1951. évi 15. tvr. a tankötelezettségről és az általános iskoláról.

3.

Edelényi Járási Tanács Vb. Elnökétől
1652/2.-1958.

Tárgy: A járás cigányságának
helyzete és problémái.

Megyei Tanács VB. Titkárságának
MISKOLC.

Az ez év április 23-án kelt 780/58. sz. levelükre válaszukat az alábbiakban adjuk meg:

A járás területén kb. 847 cigánycsalád él. Ebből 473 család állandó munkából él. Alkalmi munkából 359 család él. (idénymunkások áll. gazd.-ban, napszám munkán Erdőgazd.-ban, bányában, Tsz.-ben, vályogvetés, gomba, szamóca, csipke stb. szedés) Tudomásunk szerint 9 család él csavargásból, koldulásból, lopásból stb. A cigányság összlétszáma 3500–3600 fő a járás területén.

Legnépesebb települések: Edelény 71 család 258 fővel, Szin község 68 család 280 fővel. Balajt 20 család, Martonyi 19 család, Izsófalva 32 család, Szendrőlád 45 család, Szendrő 80 család. Rakaca 62 család. A többi községekben kevés kivétellel kisebb létszámú cigánycsalád él.

Megélhetésük túlnyomó részben állandó munkán alapul. Pl. Hidvégdárdon valamennyien állandó munkások. Életkörülményeik semmiben sem különbözik a község lakóitól. Itt a tanács foglalkozik velük. Telket juttatott nekik és csak rendes lakóházat enged rá építeni. Külön utcájuk van. Rendes bútoraik 10 drb. rádiójuk van, minden család sertést ölt stb. Ugyanez a helyzet Szalonnán is azzal a különbséggel, hogy csak a családfők dolgoznak állandó munkán, a családtagjaik még koldulnak és esetenként lopnak is. Ezekről a helyekről még szoc. segélyt nem kérnek.

Tapasztalataink szerint egyre inkább az állandó jellegű munkát keresik. A szövetkezeti munka után is érdeklődnek pl. Tornanádaskán a Tsz.-ben többen dolgoznak. Vagy Balajton 30 család összesen 80 fő érdeklődik a kosárfonó szöv[etkezeti] munka iránt. Itt a körzeti FMSZ⁵⁷ keretén belül akarjuk ezt megvalósítani. Szendrőben 11 család lépne be kosárfonó szövetkezetbe.

Településük: Az utóbbi időben egyre többen igyekeznek beköltözni a község belterületére házépítés, vagy vásárlás útján. Legnagyobb problémánk az, hogy a lakosság ezt nem jó szemmel nézi, és minden lehetőséget felhasználnak arra,

57 Földműves-szövetkezet.

hogy ezt megakadályozzák. Pl. Múcsonyban a templom közelében akart egy cigány házat venni. A lakosság felháborodott és a szülői munkaközösség útján gyűjtést indítottak és pedagógus lakásnak fogják megvenni ugyanazt a lakást.

Hidvégdárdón rendezett viszonyok között élnek a cigányok azonban a falu szélén egy utcában. Így van ez Szin községben is. Itt pl. április 4-én a cigányok külön is hoztak és helyeztek el koszorút a Szovjet Hősök sírjára. Tehát rejtett céljuk az elkülönítés további fenntartása ilyen vagy olyan módon. Sajnos itt csak lassan nevelő munkával lehet megérteni — egyes helyeken még a tanáccsal is — ennek helytelenségét.

Egészségügyi helyzetük javult, ma már 4-5% TBC beteg van köztük az azelőtti 20–30%-kal szemben: Ma már egyre többen SZTK tagok így orvosi kezelésben ingyen részesülnek. Tovább javítani csak úgy tudunk ha egyes helyeken a jelenlegi telepüket jobb helyekre helyezjük el. Pl. Szendrő, Edelény, Szin községekben jelenlegi lakhelyüktől távol van a víz. Vagy kisterületre vannak összehúfolva.

Nem kielégítő azoknak a helyzete akik sok esetben változtatják munkahelyeiket, ezeket a munkaadók nem igen akarják alkalmazni sehol sem.

Milyen megoldandó problémákat látunk a mi járásunkban?

1.) Munkaalkalom biztosítása:

Nem minden cigány szokja meg egyformán az üzem munkafegyelmét. Ebből kiindulva olyan munkaalkalmat kell találni, ahol a fegyelem nem annyira szigorú és a keresetük szorgalmuk függvénye lenne. Ilyen foglalkozás lenne a Kosárfonó szövethézet. Mint fentebb írtam 41 család vállalkozik is a belépésre. Azonban a termelésen túlmenően az értékesítés problémája vetődik fel. A termékekkel (kosár, asztal, székek, szakajtó, lábtörlő stb.) hatóságilag tilos házalni. Ezért szükséges lenne egy szerv, amely az értékesítéssel, átvétellel foglalkozna. Mivel ez megyei méretekben probléma egy megyei átvevő és értékesítő szervet javasolunk létrehozni. Másik ilyen munkalehetőség járásunkban — tekintettel arra, hogy sok az erdő — gomba, szamóca, csipkebogyó, gyógynövények gyűjtése. Itt szintén intézményesíteni kellene az átvételt és értékesítést. Itt az FMSZ-ek is számításba jöhetnének.

2.) Betelepítésük a faluba:

Véleményünk szerint az egyénekenkénti betelepítés nagyon nehézkes és lassú a község lakóinak ellenállása miatt. Jobb lenne ezt oly módon csinálni, mint azt a járásunkban Hidvégdárdón és Szinben csinálják. Egy utcát biztosítani nekik, telket adni és építési engedélyt csak rendes lakóháza adni, megtiltani a putri építését. Így hamarabb válna lakhelyük a község szerves részévé, és gyorsabban is menne

a betelepítésük is. Így a mai egészségtelen faluvégi cigánytelepeket is meg tudnánk szüntetni.

3.) Cigánygyermekoktatása:

Járásunk területén sok cigánygyermek egyáltalán nem jár iskolába. Igaz ezek száma mindig csökken. Akik járnak, sokat hiányoznak. Itt csak nevelőmunkával nem tudunk mindent elérni. Az adm[inisztratív] lehetőségek nem sokat jelentenek, mert a szabálysértésért kirótt pénzbírságot a legtöbb esetben nem tudjuk behajtani a nincstelenségük miatt, és egy év múlva ez így elévül, és törlésre kerül. Itt azt javasoljuk, hogy ilyen esetben a bírság szabadság vesztesre lenne átváltoztatható. Ez az országos értekezleten is felvetődött azonban semmi más nem történt azóta sem.

4.) Kóbor cigányok munkára kényszerítése:

Ez a legsúlyosabb probléma mert itt radikális adm. intézkedésekre lenne szükség. Ezek számára egy tábort kellene létesíteni, ahol dolgozniuk kellene. Ez különösen a fiatal csavargók nevelése szempontjából lenne fontos. A megrögzött csavargóktól pedig meg kellene tisztítani a járást (hasonlóan mint Budapestet a kétes elemektől) Ha idegen környezetbe kerülnének kevesebb lehetőség lenne a csavargásra. Ez is kényszerítené, hogy munkába álljon hamarabb.

5.) Kupeckedés megszüntetése:

Vásárok alkalmával a lóvásároknál feltűnően sok a cigány, akik adják veszik a lovakat. Itt feltétlen rendeletileg kellene intézkedni. Hogy milyen módon azt én magam sem látom világosan.

Edelény, 1958. április 29-én.

Sándor Lajos
VB. elnök

MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958.

4.

Járási Tanács Vb Elnökétől.
Encs.
1038/1958. sz.

Tárgy: Statisztikai kimutatás a
cigányok létszámáról és
helyzetéről.
mell: 1. db.

Megyei Tanács Vb Elnökének!
Miskolc.

A Megyei Tanács VB Elnökének 780/1958. Tk. sz. átiratára, jelentem, hogy járásunk területén [...] család cigány, 2168 fő él. Ez a következőképp oszlik meg: 1–14 éves gyermek 818 fő. 14 évtől fölfele 653 férfi, 697 nő. Ezekből munkában van: 367 férfi, 44 nő. Szórványosan még foglalkoznak földműveléssel, de nem szakszerűen, csak úgy vállalnak a parasztoktól felesbe, harmadosba, esetenként bérletbe. Túlnyomó többségük azonban nem dolgozik.

A szociális viszonyok hihetetlenül rosszak. A fent közölt családokból mindössze 54 családnak van elfogadható lakása, a többi összetakolt gunyhókban lakik, nem egy esetben 8–10 fő is együtt. Településeik általában a faluszélén egy helyen van, de vannak szórványos települések is. Rossz szociális viszonyaik, amely abból ered, hogy nem dolgoznak, nagymértékben károsan befolyásolja járásunk egészségügyi helyzetét, de elősegítik az állapotbetegségek terjesztését, mivel a dögöt még a dögkutakból is kivették. A rendőrség kezdeményezésére cigánytanácsokat alakítanak (mint régen a cigánybíró) így jobban összefoghatók és kollektív felelősségre nevelhetők. Lakásviszonyaik megjavítása állami segítség nélkül lehetetlen, de szükséges volna szerintem a nevelés mellett természetesen munkára szorítani őket, mert ezzel gyorsulhat meg csak szociális helyzetük javulása. Az iskolai hiányzások döntő részben a cigánygyerekeknél vannak. Szabálysértési bírság rajtuk nem hajtható be.

Véleményem szerint azokat a cigányokat, akik a fennálló törvényeket semmibe veszik, bírságpénz rajtuk nem hajtható be, mivel nem dolgoznak, tekergésből és lopásból élnek, közmunkára lehetne őket kényszeríteni. Természetesen ezt nem fő módszerként gondolom. Egyesek részéről elhangzottak olyan kérelmek is, hogy házhelyet kérnek és építenek az üres házhelyeken. Azonban ez nem engedhető meg, mivel anyagi erejük nincs hozzá, tehát kunyhót építenének, amely stílszerűségben is megengedhetetlen, hogy lerontsa a falu képét.

A fő feladatot tehát abban látom, hogy munkára kell őket ránevelni, vagy olyan munkalehetőséget teremteni, amely megszüntetné a vándorlást és megtelepedve,

becsületesen dolgoznának. Természetesen vannak becsületes cigányok, akik már termelőszövetkezetben is dolgoznak, és túlnyomó részt megállják helyüket.

Az egy helyre való telepítés, munkához való kötés volna tehát a fő feladat, mert hisz a különböző üzemekben, ha ugyan igen sok becsületes cigány dolgozik is már, általánosságban azonban nem sokáig tartanak ki egy helyen, és a munkakönyveket vizsgálva nem egy olyan cigány van, aki csupán 1950-től is már volt vagy 15–20 helyen alkalmazásban. Ez a kérdés társadalmi ügy és társadalmi segítséggel, neveléssel lehet csak segíteni rajta.

Encs, 1958. április 29.

Kispál Pál
VB. elnökh[elyettes]

Járási Tanács VB Elnökétől
Encs.
1058/1958.

Tárgy: Statisztikai kimutatás a
cigányok létszámáról
munkaviszonyáról.

Kimutatás — az encsi járás községeiben lévő cigányokról

Sor- szám	Község neve	1–14 évig gyermek	14 – felfelé		Munkában van		Össze- sen fő
			férfi	nő	férfi	nő	
1.	Abaújdevecser	42	22	28	15	–	92
2.	Alsógagy	6	2	3	2	–	11
3.	Gagyapáti	–	–	–	–	–	–
4.	Baktakék	34	21	20	12	–	75
5.	Beret	47	27	34	13	–	108
6.	Büttös	–	–	–	–	–	–
7.	Csenyéte	68	55	62	14	–	185
8.	Detek	26	19	17	9	5	62
9.	Encs	72	55	83	37	9	210

Sor- szám	Község neve	1–14 évig gyermek	14 – felfelé		Munkában van		Össze- sen fő
			férfi	nő	férfi	nő	
10.	Fancsal	–	–	–	–	–	–
11.	Fáj	18	7	8	6	–	33
12.	Felsőgagy	2	1	1	–	–	4
13.	Forró	111	101	102	51	18	314
14.	Fulókércs	40	24	27	21	4	91
15.	Fügöd	27	20	16	14	–	63
16.	Gagybátor	8	2	3	2	–	13
17.	Gagyvendégi	–	–	–	–	–	–
18.	Garadna	9	3	5	2	1	17
19.	Hernádpetri	30	27	23	9	1	82
20.	Hernádvécse	48	26	28	14	–	102
21.	Krasznokvajda	10	10	10	6	–	30
22.	Méra	47	32	38	17	2	117
23.	Novajdrány	51	129	120	111	–	300
24.	Pamlény	7	3	3	3	–	13
25.	Keresztéte	4	3	2	3	–	9
26.	Percse	4	3	2	3	2	9
27.	Pusztaradvány	25	12	10	4	–	47
28.	Kány	–	–	–	–	–	–
29.	Szalaszend	14	8	9	7	–	31
30.	Szászfá	6	1	2	1	–	9
31.	Szemere	60	40	41	11	2	141
32.	Litka	–	–	–	–	–	–

Sor- szám	Község neve	1–14 évig gyermek	14 – felfelé		Munkában van		Össze- sen fő
			férfi	nő	férfi	nő	
	Összesen	818	653	697	367	44	2168

Encs, 1958. április 29.

Kispál Pál
Vb. elnök h.

5.

Mezőcsáti Járási Tanács vb. Elnökétől
Telefon: Mezőcsát 2.
345/tk./1958 szám.

Tárgy: A cigányság helyzetének
megtárgyalása.
Hiv. szám: 780/tk.1958.

Megyei Tanács Vb. Elnökének
Miskolc.

Fenti tárgyban és számú rendeletben a mezőcsáti járás területére vonatkozó jelentésemet az alábbiak szerint teszem meg:

A járás területén hozzávetőlegesen 312 család, 1541 családtaggal lakó cigány él. A településük mintegy 90%-ban a község szélén egy csoportban van, míg 10%-ban pedig a község belterületén a saját tulajdonukat képező és bérelt lakásban laknak.

Megélhetésüket 30%-ban állandó jellegű munkavállalásból, 40%-a idényszerű alkalmi munkából biztosítják, míg a cigányoknak mintegy 30%-a járásunk területén a megélhetését kéregetésből és egy részük a nyári hónapok ideje alatt a mezei lopásokból biztosítja. Ez a réteg az, mely nem hajlandó sem állandó jellegű, sem pedig alkalmi munkát vállalni. Kóborolnak és kéregetésből tartják fenn magukat és családjukat, a nők egy része pedig tiltott kéjelgésekből tartják fenn magukat.

Egészségügyi helyzetüket ha vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy járásunk területén a cigányság egészségügyi helyzete 40%-ban kielégítő, míg 60%-ban nem.

Szociális helyzetet ha vizsgáljuk megállapíthatjuk, hogy járásunk területén élő cigányoknak 30%-ban szociális helyzete jónak mondható, azoknál akik ál-

landó jellegű munkát vállalnak, míg 40%-ban a szociális helyzet kielégítő. Ez fennáll azon egyéneknél, akik idényszerű munkát vállalnak. 40%-nak azonban a szociális helyzete nem kielégítő. Nincs megfelelő ruházatuk, táplálkozásuk nem kielégítő, lakásuk sárkunyhó, vagy putri.

Járásunk területén a legnagyobb számban Ároktő, Emőd, Hejőbába, Hejőpapi, Igrici, Mezőcsát, Nagycsécs, Tiszakeszi, Tiszapalkonya, Tizzaszederkény és Tiszatarján községben élnek cigányok. Igen kis létszámmal élnek járásunk területén: Gelej, Hejőszalonta, Nemesbikk, Oszlár, Sajószöged, Szakáld, Tiszabábolna és Tiszadorogma községekben a cigányok. Muhi és Hejőkürt községben cigánylakó nincs.

Járásunk területén Gelej, Hejőkeresztúr, Oszlár, Sajóörös, Sajószöged és Szakáld községekben élő cigányok majdnem kivétel nélkül mind állandó jellegű munkával foglalkozik. Megélhetésük ezen községekben biztosítva van. Köztük kóborló cigány nincs. Egészségügyi és szociális helyzetük megfelelő.

Járásunk területén: Ároktő, Emőd, Hejőpapi, Igrici, Mezőcsát, Tiszakeszi, Tiszapalkonya, Nagycsécs és Tiszatarján községekben lakó cigányok helyzete úgy megélhetési, mint egészségügyi és szociális körülményeire nézve a legrosszabb képet nyújt. Ezen községekben van a legtöbb munkanélküli, kóborló, csavargó cigány, továbbá ezen községekben fordul elő a legnagyobb számban az, hogy a cigányok, a létfenntartásukhoz már leföldelt állati hullákat felszedik és megeszik s ezáltal nagyban terjesztik a fertőző betegségeket.

Elég gyakori eset az, hogy a kereskedelmi szervek munkabíró, fiatal cigányok részére tollgyűjtésre adnak ki engedélyt s ezen engedély birtokában kóborolnak községről-községre.

A cigányság kérdésével kapcsolatban megoldandó problémára vonatkozólag javaslatomat az alábbiak szerint terjesztem be:

- 1.) Állandó munkavállalásra való nevelés.
- 2.) A kapott és megkeresett munkabér megbecsülésére való ránevelés.
- 3.) A felnőtt férfi és nő személyeknek a meggyőzése arra, hogy kössenek valamennyien törvényesen házasságot és ne éljenek házasságon kívüli életközösségben.
- 4.) Szülők rendszeres ránevelése arra, hogy az iskolaköteles gyermekeiket rendszeresen járassák iskolába.
- 5.) Rendszeres és állandó hatósági ellenőrzés útján leszoktatni a könnyű kereseti lehetőségekről, különös súllyal a mezei lopások megakadályozása.
- 6.) A lakásviszonyaik megjavítása, elsősorban olyan formában, hogy maguk a cigány családok igyekezzenek maguk számára emberhez méltó lakásviszonyokat teremteni s ennek megvalósítása érdekében a községi tanácsok pedig gondos-

kodjanak egy kijelölt helyen részükre házhelyet biztosítani, és családi lakóházak építéséhez pedig az állam biztosítson számukra hosszú lejáratú kölcsönt.

Mezőcsát, 1958. évi május hó 3.

K. Tóth István
VB elnök

MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958.

6.

Mezőkövesdi Járási Tanács VB. Titkársága

192/Tk. 1958.

Előadó: Dr. Szűcs Géza

Tárgy: Cigányok helyzetéről jelentés.

H.sz.: 790/1958.

Megyei Tanács VB. Elnökének

Miskolc.

Fenti számra való hivatkozással jelentem, hogy járásunk területén cigány családok száma 170 család, 725 fővel. Települési helyük Mezőkövesden 2 helyen, Mezőkeresztesen a község külső területén szétszórva, Sályban 1 helyen a Dankótelep nevű településen a község külterületén., Bogácson Zöldvárálja nevű község külső területén, Szentistván községben egy helyen a község szélén, Szomolya községben 2 helyen, Bükkábrány községben egy helyen.

A fenntartásukat alkalmi munkán keresztül eszközlik, túlnyomó részben. Van közöttük zenész, vályogkészítő, cigány, vándoriparos és kóborló. A felnőtt lakosság kb. 40%-a dolgozik, ebből 25%-a állandó munkaviszonyban áll, a többi időszakos, alkalmi munkás. 5%-a zenész, 30%-a vályogkészítő, 5%-a vándoriparos (tollgyűjtő, üstfoltozó) 20%-a pedig nem dolgozó, kóbor személy.

Egészségügyi helyzetük végtelen elmaradott, lakásaik különösen Bogács községben az emberi követelményeknek nem felelnek meg, környezete piszkos, a fertőző betegségek terjesztésének a melegágya. Táplálkozásuk függvénye a bizonytalan kereseti lehetőségüknek.

Kulturáltságuk igen elmaradott, általános iskolaköteles gyermekeiknek 60%-a kb. az, aki az általános iskola 3. osztályát elvégzi.

Vannak közöttük, akik az utóbbi időben állandó munkavállalásból tartják fenn családjukat, javaslatunk az lenne, hogy ezen családokat a lehetőség szerint ki kellene emelni a környezetből, mert a rossz környezet sokszor rájuk is hatással van.

Mezőkövesd, 1958. május 5-én.

Szilágyi János
VB titkár

MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958.

7.

Miskolci Járási Tanács Vb. titkárságától.
Miskolc, Fazekas utca 2. II.
192/1958.

Tárgy: Cigányok problémáinak
megoldása.
Hiv. szám: 780/1958.

Megyei Tanács VB. Elnökének
Miskolc.

Fenti számra való hivatkozással jelentem az alábbiakat.

A miskolci járás területén élő cigányok száma kb. 3607 fő, melyből 848 fő a férfi és 942 fő a nő, ezenkívül 1816 fő gyermek. Településük száma 28. A 28 telepen összesen 462 lakás van, így arányosan számítva egy lakásra átlag 6 fő esik. A lakások kunyhó jellegűek. Jelentem továbbá, hogy 848 fő férfi cigány közül 444 fő különböző vállalatoknál, üzemeknél, gazdaságoknál munkát vállalt s túlnyomó többségük rendes munkát végez. A nő közül csak elenyészően kevés vállalt munkát. A cigány lakosság többi része alkalmi munkából — vályogvetés, egyéni lakóház építéseknél segédmunkás — tartja fenn magát. A cigány lakosság mintegy 25–30%-a csak igen ritka esetben vállal munkát, vagy egyáltalán nem vállal.

A járás területén élő cigány lakosság egészségügyi helyzete jóval alatta áll a nem cigány lakosság egészségügyi állapotának. Sok közülük a TBC fertőzött család. Ez abból is adódik, hogy szűk, kis egészségtelen lakásokban sokan laknak együtt, így könnyebb az egymás megfertőzésének lehetősége. Leányaik 15–16 éves korban, gyakori esetben házasságkötés nélküli együttélésben élnek. A járás területén élő cigány lakosság szociális körülményei nem mondhatók kielégítőnek. Általában vagyontalanok, csak kis kunyhójuk van, berendezésük sok esetben

még a legszükségesebbnél is kevesebb. Ruházatuk nem kielégítő és ételmezésük sok családnál csak a létfenntartásra szorítkozik.

Az 1816 cigánygyermek közül mintegy a fele iskolaköteles, azonban iskolába csak igen kevesen járnak. Ha iskolába be is iratkoznak igen nagy a mulasztásuk, a legtöbb esetben nem is osztályozhatók. Így rontják a fegyelmet és a tanulmányi átlagot is. Vannak azonban — bár kevés számmal — akik iskolába rendszeren eljárnak és tanulmányi átlaguk is megfelelő.

Általánosságban véve a miskolci járás területén a cigány férfiak munkába állítása megfelelő módon halad s közvetítésük most is folyamatban van. Telephelyükön főleg az idősebb nők körében még előfordulnak kéregetések, koldulások. Létfenntartásuk biztosítására munkát vállalnak, bár elhelyezésük nehézségekbe ütközik, mert a vállalatok, gazdaságok munkába állításuktól tartózkodnak.

Miskolc, 1958. május 3.

Bíró György
VB titkár

MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958.

8.

Ózd Járási Tanács VB. Elnökétől
1729/1958. sz.

Tárgy: Ózdi járás területén a
cigányok helyzetének felmérése.
Hiv. sz.: 780/1958. Tk.

Megyei Tanács VB. Elnökének.
Miskolc.

Fenti tárgyú és számú rendeletre a járás területén lévő cigánytelepülések helyzetéről jelentésem az alábbiakban teszem meg:

A járás mind a 22 községében van cigánytelepülés. A 22 községben összesen 1827 fő cigány lakik. Az 1827 fő közül munkaképes 590 férfi és 463 nő. A munkaképesek közül dolgozik 442 férfi és 72 nő. A munkaképesek közül az iparban 358 férfi és 45 nő, mint alkalmi dolgozó 66 férfi és 28 nő.

A legnagyobb település (4) Arló községben van, ahol 781 cigány lakik. A cigánytelepülések jellegzetessége a zsúfoltság. A lakások sűrűn egymás mellett

vannak építve, minek következtében mellékhelyiségek, különösen WC-helyiségek építése a közegészségügyi követelményeknek és a közegészségügyi jogszabályoknak megfelelően nem hajtható végre — még azokon a cigánytelepüléseken is ahol valamikor WC volt, az ellenforradalom ideje alatt a lakosság a WC-k deszkáit feltűzelte és jelenleg majdnem minden cigánytelep WC nélkül van — amely körülmény magában is megmagyarázza a járás területén évenként előforduló elég nagyszámú vérhas megbetegedéseket. A cigánytelepülések általában domboldalon épültek és az esőzések alkalmával az esővíz a fekáliát leviszi a patakokban, a patakokon a községekbe, s így a kérdéses állandó járvány veszély esetén áll fenn. A felszabadulás óta a cigánylakosság egy része gyári vagy bányászati dolgozó. A WC hiánytól eltekintve az egyéni és a lakástisztaság szempontjából igen sokat fejlődtek, mert a tetveseknek a száma igen kicsi, a minimumra csökkent le.

A cigánytanulók beiskolázása a járás területén rendezetlen, ami annak tudható be, hogy ide-oda vándorolnak (pásztorkodás) csak felszólításra és késve iratkoznak be, a téli hónapokban többségük nem jár iskolába a gyenge ruházódás miatt. Tanulmányi téren nagyfokú amiatt a lemaradásuk. A tananyag alapvető részét csak kis részük sajátítja el, így aztán évről-évre lemaradnak, illetve ismétlik az egyes osztályokat. A tanköteleskor általában az 1-4 osztályban éri őket, igen kevés jut el közülük a felső tagozatba. Testük, ruhájuk tisztasága is erősen kifogás alá esik, és rendszerint el kell különíteni őket a többi gyermekektől. A bukások folytán az egyes osztályokban túlkorosak lesznek, és mint nagymértékben ilyenek rontják az osztály közszellemét. Általában az erkölcsi nevelés terén van velük a legtöbb baj.

A nem dolgozó cigányok közül a nők elhelyezése a probléma. A férfiak közül 30–35 fő az aki notórius munkakerülő, melynek munkába állításához különösen felvilágosító munka szükséges.

A jelenlegi egészségtelen helyzet végleges megszüntetése csak a cigány lakótelepek felszámolása után lehetséges — amely úgy volna megoldható, hogy a cigánylakosság részére fokozatosan házhelyeket juttatnának a községekben — megfelelő kölcsön biztosítása mellett meg volna a lehetősége annak, hogy cigánycsaládok új és a közegészségügyi követelményeknek megfelelő lakóházhoz jutnának és ilyen módon a cigánytelepeket lassanként fel lehetne számolni. Ez által a községek is megszabadulnának azoktól a fertőzési lehetőségektől, amelyek ki vannak téve a domboldalon lévő cigánytelepülések részéről.

Az említett hiányosságok átmenetileg történő megszüntetése érdekében szükséges a cigánytelepeken a lakosság létszámához mért nagyságú és a közegészség-

ügyi követelményeknek megfelelő közös WC-k építése a dolgozó cigánylakosság terhére.

Ózd, 1958. május 3.

Turgonyi László
VB elnök.

MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958.

9.

Putnoki Járási Tanács vb. Titkárságától

Tárgy: Cigányság
helyzetének felmérése.
Hívsz: 780/1958. Tk.

1953/1958. szám.

MEGYEI TANÁCS VB ELNÖKÉNEK

Miskolc.

Fenti szánú rendeletre jelentésemet az alábbiakban teszem meg:

A putnoki járás 30 községében lakik 310 cigánycsalád, összesen 1390 személy, nincs cigány 2 község területén. A cigányok életkora, s munkaviszonya a következőképpen alakul:

1–14 éves korig 612 fő.

14 felett férfi 367, nő 411.

Ebből dolgozik férfi 258, nő 61.

Nem dolgozik férfi 109, nő 350.

Megélhetésük — tekintve a putnoki járás területén ipari- és mezőgazdasági munkalehetőséget — biztosítva lenne, azonban nem akarnak többségükben munkát vállalni. Azok, akik üzemben dolgoznak sokat távol maradnak a munkától, emiatt sok a panasz az üzem vezetői részéről és ebből folyóan van olyan tendencia, hogy az üzemek vezetői a cigányokat nem is szívesen foglalkoztatják.

Életkörülményeik igen szegényes, nem mondható jónak, ez abból adódik, hogy nem szeretnek dolgozni, alkalmi munkát ugyan végeznek, spontán, kosárkötéssel gombagyűjtéssel stb. foglalkoznak. Településük és házaik általában a falu szélein helyezkedik el, ezek a minimumot sem elégitik ki, egészségtelenek, kiesik, nem megfelelőek.

Egészségügyi helyzetük, ami a rossz táplálkozásból, rossz lakásviszonyokból adódik nem mondható jónak, sok helyen, de különösen Ragályon erősen tetvesek, annak ellenére, hogy a járási egészségőr hetenként DDT-vel porozza őket.

Szociális körülményeik elég rosszak, telepeik rendetlenek, piszkosak voltak, április hónapban rászorították őket, hogy házaikat meszeljék ki, a szalmát, amelyen a földön fekszenek cseréljék ki.

A cigányok, akik üzemekben dolgoznak is döntő többségükben keresetüket nem tudják megbecsülni — fizetéskor annak nagy részét italra, ételre költik — s ennek folytán a másik fizetésig nélkülöznek, néha napján még éheznek is.

Igen nehezen tudnak kiválni környezetükből az egymáshoz való tartozásuk következtében, nem tudnak szakítani régi életmódjukkal — ez azonban nem általános.

Megoldandó probléma az lenne, hogy ezen emberekkel megszerettesük a munkát, megszerettesük és bemutassuk a józan életmódot és ezen embereket ki kellene emelni abból az elhagyatottságukból, amelyben élnek, s meg kellene a jobb életmódhoz oldani elsősorban a lakás problémájukat. A járás 6 községében Putnok, Sajókaza, Zádorfalva, Sajóvelezd, Sajópüspöki és Ragály községekben lakik a cigányok döntő többsége, mintegy 900. Ezen községekben lakó cigányok helyzete közül legrosszabb a Ragály községben lakóké, ahol a cigányok igen súlyos körülmények között élnek, azonban ezen cigányok a kiutat nyomorukból abban keresik, hogy állandóan megkereséssel fordulnak a Magyar Vöröskereszt-hez, a Minisztertanácshoz, a Párt Központi Vezetőségéhez és pénzt, ruhát, kérnek életfenntartásuk biztosítására.

Sajópüspöki községben a cigányok már beolvadnak a többi dolgozók közé, döntő többségük becsületesen végzi az ózdi vasgyárban munkáját, s már nem sok különbség van az egyéb dolgozók és a cigányok között.

Putnok, 1958. április 30.

Dobos Aladár.
VB titkár.

MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958.

10.

A sátorlajújhelyi Járási Tanács VB. Elnökétől
Ady tér 5. Telefon: 225.

Szám: 20.369./1958.

Tárgy: Cigányságról tájékoztató
helyzetjelentés.

Hív. szám: 780./1958. Tk.

Megyei Tanács VB. Elnökének
Miskolc.

F. hó 23-án kelt, s hivatkozott számú rendeletre jelentésemet az alábbiakban teszem meg:

Járásunk 56 községében mintegy 625 cigány család él, összesen 2840 fő körül. Mindössze 6 községünkben nem laknak egyáltalán cigányok. Településük úgy néz ki, hogy kb. 60%-ban szétszórta, míg 40%-ban egy kijelölt területen laknak.

Megélhetési viszonyaik általánosságban rossznak mondható, ugyanis nem bírják a állandó munkahelyet, azt gyakran változtatják és így nem tudják biztosítani létfenntartásukhoz szükséges összeget.

Egészségügyi viszonyaik, nagyon sok tbc-s, nemi betegségekben, sőt vannak szem trachomában szenvedők is. Ennek oka a nagy piszkosság, nagy családok általában 15–21 m² területű földkunyhóban, egészségtelen összetákolt alkotmányokban laknak. Szétszórtságuk miatt nagy nehézségbe ütközik az orvosi ellenőrzésük is.

Szociális viszonyaik azoknak, kik alkalmazásban vannak, keresetüket megbecsülik, nem mondható rossznak. Vonatkozik ez különösképpen a mintegy 10%-ot kitevő zenészekre, kik igen is sokat adnak magukra, ruházatuk és lakásuk rendben tartására. Ugyancsak jó a szociális viszonya azoknak is, akik állandó munkahelyeken dolgoznak, üzemekben, bányában, állami gazdaságoknál, sőt van két család, akik tsz-tagok is.

Azonban 60–65%-uk szociális viszonyai együtt jár a munkátlansággal, szegények, sokat nélkülöznek, így rá vannak kényszerítve a lopásra, erkölcstelenségre. Nyári időszakban fordulnak elő különösen sok lopások, amikor a föld már terem. Jellemző rájuk, hogy még a dolgozó cigányok sem élnek mind tervszerűen, beosztással, csak a mának élnek, keresetüket pár nap alatt elköltik.

Véleményünk szerint társadalmunk, járásunk dolgozói nem becsüli le őket, mint cigány fajt, de igen erős megkülönböztetést tesz a becsületesen dolgozó és dologkerülő cigányság között, akiket természetesen nem szívlelnek. Utóbbiakat a dolgozó nép élődijének tartja.

Fenntartásuk fő forrását, a nagyobb százalékát a kéregetés, alkalmi munka képezi. Vannak azonban olyanok is, akik elmennek napszámra, sőt állandó munkavállalók is, mint pl. több községben apaállat gondozók, pásztorok, vannak olyanok is akik iparosok, kovácsok. Kóborlásuk csak a járás területén, vagy a szomszédos községekre terjed ki, távolabbi helyekre nem kóborolnak el.

Javasolom fentiekkel kapcsolatban, hogy a betegségek terjesztésének megakadályozása érdekében azokat a cigányokat, kiknek nincs állandó munkahelyük, egy zárt területre vonják össze a község területén, választani kell közülük egy becsületes tekintélyes embert vezetőjüknek, kit nevezhetnek akár bírónak is. Így jobban lehet őket ellenőrizni, orvosi felügyelet alatt tartani.

Sátoraljaújhely, 1958. évi április hó 29-én.

Várad János
eln. h.

MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958.

11.

Járási Tanács VB. Elnökétől Szerencs
Szám: 1142/1958.

Tárgy: A járási területen élő
cigányok helyzetéről tájékoztató
jelentés.
Hív. sz.: 780/1958. T. K.

Megyei Tanács VB. Titkárságának!
Miskolc.

Tárgybani rendeletre a szerencsi járás területén élő cigányok helyzetére nézve alábbi jelentést teszem:

A járás területén lakó cigányok száma: 1611 fő. A cigányok települési viszonyai a következők: A cigányok zömmel Taktaharkány községben telepedett le, számottevő számban lagnak: Tiszalúcon, Taktaszadán, Mezőzomboron, valamint Megyaszón, Tarcal és Tokaj községekben.

Megélhetésük Taktaharkány, Tiszalúc és Taktaszada községben lakó cigányok állandó vasúti segéd munkásként biztosítják. A Taktaszadán, Tiszalúcon, Taktaharkányban és Mezőzombor községben lakó cigányok egy része gyékényfonással, kosárfonással keresi kenyerét. Vályogvetéssel Megyaszó, Taktaharkány, Tarcál és Mezőzombor cigányai foglalkoznak túlsúlyal.

A Tokaj községben lakó cigányok főleg zenéléssel keresik megélhetésüket. Általánosan megállapítható, hogy a járás területén lakó cigányok igyekeznek állandó megélhetési forráshoz, munkavállaláshoz jutni, úgy hogy csavargó, kóborló cigány járásunkban nem-igen található. Egészségi viszonyaikat tekintve állandó ellenőrzés alatt állnak a Járási Eü. örökön keresztül.

Megállapítható, hogy nagyobb részük a higiéniaival hadilábon áll, elhanyagolják testük gondozását, amely a lakásviszonyaikban is kifejezésre jut. Szociális gondozásuk a községi tanácsok költségvetésében ezen célra biztosított összeg terhére megvan azon személyeket illetően, ahol az előfeltételek a szociális gondozásra, illetve segítézésre akár alkalmilag, akár állandóan fennállnak.

Javaslatom a cigányság helyzetét illető probléma megoldására az volna, hogy egy háziipari szövetkezet lenne részükre a járásban létesítve, ahol a kosár és gyékényfonásra való szakszerű kioktatás mellett a háziipar keretébe tarozó munkák végzéséhez állandó alkalmazást nyernének.

Szerencs, 1958. évi április hó 30-án.

Lóczy László
VB elnök.

MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958.

12.

Szikszoói Járási Tanács Vb. Elnökétől.
Szám: 289/1958. tk.

Tárgy: Cigányság
helyzetének felmérése.
Hiv. sz. 780/1958.tk.

Megyei Tanács vb. Titkársága
Miskolc.

Fenti számra hivatkozva az alábbiakat jelentem:
Járasunk területén 1585 cigány él, településük nagy részben a község külterületén, egy helyiségből álló viskó. Megélhetésük rendkívül rossz, kb. 25% az,

amelyek rendes körülmények között dolgoznak és tartják el abból családjukat. Egészségügyi helyzetük ugyancsak rossz, s legtöbb fertőző (TBC) köztük van, a rendszerese orvosi kezelés csak azok részére van biztosítva, kik állandó munkahellyel rendelkeznek, nagyobb része az orvosi kezelést nem veszi igénybe, mivel munkanélküli. Szociális helyzetük nem kielégítő, igen sok család rongyosan a követelményeknek nem megfelelő ruházatban és ellátásban részesülnek. A 75%-a cigányságnak alkalmi munkából és kb. 15–20%-a a kóborlásból, csavargásból állandó lopásból és kéregetésből él.

A cigányok életkörülményeinek megváltoztatására az állandó munkahellyel való biztosításra az alábbi javaslatot teszem:

Járásunk területén a cigányokkal való foglalkozás során elértük azt, hogy a cigányoknak, már 25%-a megfelelő életkörülmények között élhetnek, mivel őket állandó munkahellyel biztosítottuk és azok a munkahelyen megfelelő munkát is végeznek, de a cigányságnak kb. 75%-a rendkívül rossz életkörülmények között él, azok csak alkalmi munkából tengetik életüket, hogy ez a 75% is megfelelő életkörülmények között élhessen helyesnek tartanánk, ha a cigányságot kötelező erővel rá lehetne bírni állandó munkavállalásra. Lehetőleg olyan munkahelyet kellene részükre biztosítani, ahol először könnyebb munkával, majd később pedig a nehezebb fizikai munkába bevonva őket keresetükből tartanák fenn családjukat. Ilyen munkahely részükre építőipari vállalatoknál segédmunkásként, a mezőgazdasági munkák megkezdésével pedig Állami gazdaságokban növényápolási munkákra lehetne őket alkalmazni. Ezekben a helyeken a cigányok elsősorban megfelelő ellátásban részesülnének, családjukat a keresetükből rendezettebben tudnák eltartani, a megfelelő orvosi kezelés is állandóan biztosítva lenne.

Ha a cigányságnak már nagy százaléka megfelelő munkahelyeken állandóan bizonyulnának, helyesnek tartanánk, ha az állam OTP kölcsön útján lakásépítésre kölcsönt biztosítana, hogy lakásukkal is bele tudnának illeszkedni a falusi, vagy éppen a városi életbe. Ezzel megszüntetnénk elsősorban azt, hogy külön településük legyen a cigányoknak, másodsorban be fognak illeszkedni a belterületen élő lakossághoz és ezen keresztül a lakosság által állandóan ellenőrizve lesznek, hogy a lopás és a kóborlás részükről megszűnjön.

Amely cigány még ezután sem képes a megfelelő életkörülményeket biztosítani családjának, számára a szabadon választott munka még mindig nehezebbre esik, helyesnek tartanánk, ha az ilyen munkakerülőköt javító-nevelő büntetéssel megfelelő őrizet mellett kényszerítenénk rá a munkára, ezzel egyszer rászoktatnánk a munkára, másodsorban pedig a végzett munkája után megfelelő munkabéren részesülne, amiből a családjának is jutna a szükségletekre.

Hogy a cigányok körében változást érhesünk el, ahhoz az is szükséges, hogy a helyi államhatalmi szervek is foglalkozzanak a kérdéssel, és ha foglalkoznak is, ne olyan formában, mint ahogy azt eddig tették. Meg kell szüntetni a tőlük való tartózkodást, lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a község belterületén megfelelő portahelyhez jussanak, ha van köztük közfeladatok ellátására alkalmas dolgozó, őket abba be kell vonni, vagy ha nincs arra alkalmas más ember, vagy emberek olyan formában foglalkozzanak velük, hogy előbb-utóbb alkalmasak legyenek a közfeladatok ellátására. A helyi államhatalmi szerveknek többet kellene a jövőben foglalkozni a cigánykérdéssel, meg kellene szüntetni minden községben, hogy a cigányok kóborolhassanak, vagy kéregetésből éljenek és ez számukra nem lesz biztosítva, ha kéregetési lehetőség el lesz tőlük vonva, kényszerülni fognak a munkába állásra, a becsületes életmódra való áttérésre.

Hogy e téren változást érhesünk el a Járási Rendőrkapitányságoknak is aktívabban kell bekapcsolódnia e kérdésbe és többet kell foglalkozniuk a munkakerülők, kóborlók felszámolásával, mert ha ilyen formában is megvonjuk tőlük a cigányságtól a lehetőséget, kénytelenek lesznek bekapcsolódni a termelő munkába.

Szikszó, 1958. május 5.

Kertész István
VB elnök.

MNL BAZML XXIII-12.a. 1455/1958.

13.

229/1959. szám
üi: Klencs.

Tárgy: Tájékoztatás a cigányság
életkörülményeiről.

Magyarországi Cigányok
Kulturális Szövetsége

Budapest, V
Báthory utca 10.

Megyénk területén élő cigányság életkörülményével kapcsolatban tájékoztatásunkat az alábbiakban tesszük meg.

A megye területén 24763 cigány él. A cigányság a megye összlakosságának 4%-át képezi. Ebből munkaképes 16304 fő, ezek közül dolgozik 5434 fő. A ci-

gánylakosság száma az edelényi, miskolci, és a sátoraljaújhelyi járásban a legszámottevőbb. (3600, 3607, 2840) Legkisebb számú a mezőkövesdi járásban. (725 fő) A községek lélekszámához viszonyítva elég nagy számmal vannak Edelény, Szin, Forró és Novajdrány községekben. (258, 280, 314, 210, 300) Kazincbarcika városban 234, Ózdon 1300, Sátoraljaújhely városban 240 cigány él.

A cigányság települése általában zárt. Telepeik a faluszélen vannak elhelyezve nagyrészt. 1945-től megindult a cigányság beköltözése a falu és a város belterületére. Lakásuk általában egy helyiségből áll és zsúfolt. Ezen a téren vannak eredményeink is. Pl. Hidvérgárdó és Szin községekben a községi társadalmi és állami szervek segítségével külön telken új házakat építettek és új utcákat alakítottak ki. Ezeket a házakat saját erejükből és az állam segítségével építették fel.

A mezőcsáti járásban a cigánylakosság 10%-a belterületen, 90%-a a községek szélén, telepeken lakik. A miskolci járásban 462 lakással rendelkeznek. Ezek vályoglakások, igen kisméretűek és egy-egy ilyen lakásra 6 fő jut. Az encsi járásban még nehezebb körülmények között laknak, ugyanis egy lakásra 12 fő jut.

Az ózdi járásban a megye egyik legnagyobb települése van. Arló községben. A cigányok lélekszáma ezen községekben, mintegy 1000 főre tehető.

Ebben a járásban általában dombos részeken települtek. Fentieknél fogva a cigányság lakásviszonya súlyos, pl. a sátoraljaújhelyi járásban egyes községekben egy-egy 12–15 m² kunyhóba 10 személy is lakik igen primitív viszonyok között. A szikszói járásban szintén ilyen kunyhókban 12 személy lakik. Egyébként a sátoraljaújhelyi járás cigányságának 60%-a szétszórtan él és csak 40%-a él zárt településen.

Ózd városban — itt a legszétszórtabb — 13 településen 320 család lakik. Kazincbarcika városban 15 cigánycsalád összkomfortos lakásban lakik. Sátoraljaújhelyben a Dankó Pista telepen és a város belterületén laknak.

Megélhetési viszonyaik korántsem kielégítőek. Ennek több oka van. Egyrészt a cigányság könnyelmű életmódja, másrészt a társadalmi és gazdasági szervek merevsége. Ugyanis a vállalatok és üzemek nem szívesen foglalkoztatnak cigányokat, mert sok közöttük a „vándormadár” az önkényes kilépő.

Vannak azonban járások, ahol a cigányság életviszonya és arculata megváltozott a felszabadulás után. Pl. az edelényi járásban a cigányság döntő többsége állandó munkásként az iparban és a bányában dolgozik.

Az encsi járásban 653 férfi közül 367 dolgozik a mezőgazdaságban és különböző szerveknél. (harmados, feles, bérlet) a miskolci járásban 848 férfi közül 444 fő állandó munkavállaló az iparnál és a mezőgazdaságnál.

A szerencsi járásban döntő többségük vasúti pályamunkán dolgozik, vályogvetéssel és kosárfonással foglalkozik. Kazincbarcika és Ózd városban a munka-

lehetőségek folytán kevés a cigány munkanélküliek száma. Ezzel szemben már Sátoraljaújhely városban problémát okoz állandó elhelyezésük. A cigánynők húzódnak a munkától és szívesebben végeznek házalást és egyes idénymunkák során gyűjtögetést folytatnak. Van olyan alkalmi munkás, aki 1950-től 20 helyen dolgozott, mint napszámos. A miskolci járásban az idősebbek kéregetnek is. Az ózdi járásban 580 férfi közül 342, és 463 nő közül 72 nő dolgozik. A putnoki járás cigányságának lehetősége volna az iparban és a bányáknál állandó jellegű munkát vállalni, de sajnos többsége nem erre hajlandó.

A sátoraljaújhelyi járásban a cigány munkavállalók munkahelyüket állandóan változtatják. Sajnos a cigányok jelenetős száma koldulásból, lopásból és csavargásból él. Különösen szembetűnő egyesek garázda tevékenysége a nyári és az őszi mezőgazdasági idényben. Ebben az időszakban sok a mezei és az erdei lopás. Pl. S[átoralja]ujhely városban fenyőerdőket egészen megcsonkítottak.

Pozitív tényként kell elkönyvelni, hogy a cigányság egy részében megvan a hajlandóság a neki kedvező és tetsző munkára, pl. vályogvetés, kosárfonás, gyűjtögetés, nem beszélve a zenéről, csak a társadalmi és állami szerveink ezt nem karolják fel és nem támogatják megfelelően.

A cigányság életviszonyának megfelelően alakul az egyes területeken a közegészségügyi viszony. E téren igen súlyos problémákkal küzdünk. A megye évi születési statisztikájában 10%-ban szerepelnek cigány gyerekek. Ez az arányszám jóval meghaladja a megye születési átlagát. Ennek gazdasági oka is van, ugyanis a cigányanyák gyermekszülés után komoly összegű szociális segélyeket kapnak.

A szaporodás ellenére a megye 5,5%-os csecsemőhalálzási arányszámával szemben a cigánycsecsemők elhalálzási arányszáma 9,5%. Sajnos több esetben nem veszik igénybe szülés esetén a kórházat, sőt a szülésznőket sem. Ennek tudható be, hogy az egy éven aluli cigánygyerekek 50%-a megbetegszik, ami a megye átlagánál 10%-kal nagyobb. A gyerekek születési súlya kicsi. Elég sok közöttük az angolkóros és a bélhurutos.

Felnőtt lakosság közegészségügyi viszonyait illetően pl. a miskolci járásban 176 nyilvántartott TBC-s beteg van. Pl. a járás TBC-s arányszáma 1,7%, a cigányok közül nyilvántartott TBC-s beteg 6,5%.

Súlyos probléma, hogy a nyilvántartott gyermek TBC-sek közül 17%-a cigánygyerek. Súlyos tényként kell elkönyvelni, hogy a cigányok iszonyodnak az orvosi kezeléstől és a kórháztól. Pl. 1957-ben 40 beutalt közül 17 beutalt a kórházat nem vette igénybe. Van olyan személy, aki különböző intézetekben 36-szor fordult meg, de arra már nem volt türelme, hogy kigyógyítsák. Ilyen körülmények folytán a cigányok a TBC-t nyilvános helyen is terjesztik. Pl. italboltok, üzletek és piacok.

Természetes az iparban és a mezőgazdasági üzemekben, vagy a tsz-ekben dolgozó cigányok, akik állandó jövedelmi forrással bírnak, egészségügyi szempontból már megközelítik az átlagkövetelményeket.

Súlyos és következményekkel járó problémát jelent, hogy a cigánytelepek nincsenek megfelelőképpen ellátva WC-kel. Pl. az abaujszántói járás vilmányi községében létesítettek számukra egy zárt WC-t, de a tél folyamán eltűztek.

Az edelényi járásban a cigányság közegészségügyi viszonya javult, mert ezelőtt 20–30%-ban TBC-s beteg volt közöttük, és jelenleg 4–5%-ot tartanak nyilván. Az encsi járásban előfordult, hogy a döngkút hulláit fogyasztják el. Természetesen az a ragályos betegség egyik okozója. Hasonlóképpen a mezőcsáti járásban Tiszatarján községben a döngkút állathulláit fogyasszák. Az ózdi járás Arló községében is a WC-t eltűztek.

Ezek a súlyos közegészségügyi problémák teremtik meg a ragályos betegségek alapját, pl. vérhas. Jellemző, mint már említettük az ózdi járásban, hogy a cigányok telepeiket dombos részekben alakították ki és az emberi ürülék a dombok aljában mosódik le csapadékok folytán.

A putnoki járás Ragály községében sok a cigánytetves. Ebben a járásban sikerült elérni, hogy a koratavaszi folyamán lakóházaikat bemeszelték és szalmaágyaik anyagát kicserélték.

Kazincbarcika városban a komfortos lakásban lakó cigányokat igen nehéz ránevelni az egészségügyi rendszabályok betartására, de a települések lakóinál már elérték azt, hogy zárt WC-ket építsenek. Sátoraljaújhely városban sok cigány volt üzlethelyiségekben lakik, ezek mellé nincsenek biztosítva a mellékhelyiségek, ilyen formán az utcák állandóan büzősek és szennyesek.

A cigányság szociális és kulturális viszonyait illetően van némi javulás megyénk területén, de ez nem kielégítő. Az iparban, bányában és a mezőgazdaságban dolgozó cigányok az ipari, illetve a mezőgazdasági lakossághoz viszonyított életmódot kezd folytatni. Rendezett életet élnek az edelényi járásban. Mint már említettük ebben a járásban lakóházakat építenek, saját erejükből és az állam támogatásával. Sajnos a jó jövedelemmel rendelkezők között is sok a könnyelmű egyén.

Érős az italfogyasztásuk, keresetüket nem osszák be, többen segélyekre szorulnak. Természetes, illetékes szerveink a jogos szociális segélyek megadásától nem zárkoznak el. Pl. S[átoralj]aujhely városban két-három öreg munkaképtelen cigány állandó segélyben részesül. Egyébként a valóban rászorulóknak részére 250 esetben történt segély folyósítása.

A sokgyermekes anyák jutalomban részesülnek. Ingyenes gyermekkelengye juttatásokat főleg a cigány anyák élvezik. Sajnos ezeket a szociális juttatásokat nem a célnak és a rendeltetésüknek megfelelően használják fel.

Az utóbbi időben szaporodik a cigánygyerekek állami gondozásba vétele. Sajnos el kell mondani, hogy a cigányság nagy részének erkölcsi és életközössége zilált. Sok a vadházasság.

Művelődésük területén igen súlyos problémaként jelentkeznek, különösen az oktatás területén, a cigánykérdés. A cigánygyerekek döntő százaléka a felső tagozatot nem éri el. Ennek oka az iskolába járás elmulasztása, a gyenge előmenetel és a szülők nagyfokú hanyagsága. Sajnos a szankciók alkalmazása ezen szülőkkel szemben eredménytelen.

A lakosság és a gyermekek húzódoznak a cigánygyerekektől. Ennek megvan az oka, mert a cigánygyerekek tisztasága nem kielégítő. Több helyen a szülői munkaközösségek felelősségre vonják e miatt a nevelőket, hogy miért nem lépnek fel ebben a tekintetben nagyobb szigorral a hanyag gyermekekkel szembe. Eredményként könyveljük el azt, hogy az állandó munkahelyen dolgozó cigányszülők gyermekei rendszeresebben járnak iskolába, tanulmányi eredményük állandó javulást mutat, sőt némelyik a középiskolát is elvégzi.

Járásainkat illetően több sajátos problémával is találkozunk. Az abaújszántói járásban a cigányok életközössége vadházasság. Encsi járásban 54 családnak van elfogadható lakása. A mezőkövesdi járásban az általános iskolakötelesek 60%-a végezte el csak az első három osztályt.

Kazincbarcika városban az általános iskola 1-3. osztályában 49 cigány gyerek jár, ezzel szemben felső tagozatban csak 3 gyerek tanul. A miskolci járásban 1916 cigánygyerek közül 50%-a iskolaköteles. Ebben a járásban a legmagasabb a mulasztási arányszám. Az ózdi járásban az iskolában a téli hónapok hiányzóit a cigánygyerekek alkotják, ebben a járásban is kevés gyerek jut el a felső tagozatba.

A putnoki járásban élő cigányok nem tudnak szakítani régi életmódjukkal. De ehhez a községek sem nyújtanak megfelelő segítséget. Természetesen lehet változtatni. Pl. Sajópüspöki községben teljesen beolvadtak a falu lakói közé. A [sátoralj]aujhelyi járás lakóinak egy sajátos szemlélete alakult ki a cigányság életkörülményeit illetően. Ugyanis a becsületesen dolgozó cigányokat pártfogolják, de a csavargásból, lopásból élőket kiközösítik. Komoly problémát jelent Ózd városban az 50–60 csavargó, oláhigány megrendszabályozása.

A vázolt problémákra a következő javaslatainkat terjesztjük elő.

A cigánykérdést a szocialista humanizmusnak megfelelően kell megoldani. A cigányok nevelése és társadalmi felemelkedése az egész társadalom ügye legyen.

A tömegszervezetek, — Hazafias Népfront, Nótanácsok, KISZ szervezetek — az állami szervek — minisztériumok, tanácsok — fenti elveknek megfelelően vizsgálják meg ezt a kérdést komplex brigádok alakításával.

Alapos felmérés szükséges országosan, hogy az illetékes szervek fokozatosan tudják megkezdeni ez irányú tevékenységüket. Fel kell mérni a cigányság lélekszámát, életviszonyait és szociális ellátottságát.

Járásaink döntő többsége javasolja, hogy a cigánytelepeket szüntessék meg és adjanak lehetőséget a cigányságnak a faluba és a városba való letelepedésre. Ugyanis ha zárt közösségben élnek a régi rossz szokásaik és hagyományaik rabjaként, az ilyen környezet rossz hatást vált ki a közösségre.

A községek ezzel kapcsolatban nem egy szorosan vett felügyeletre, hanem egy társadalmi vonatkozásban megvalósítható nevelésre gondolnak. Pl. ha egy cigánycsalád a rendes dolgozók közé települ, akkor a dolgozók részéről, hanem is minden esetben, de megvan a segítőkészség, az együttélési szabályok betartására, az egészséges életmódra, munkaszeretetre és erkölcsösségre való nevelésre.

Feltétlen támogatni kell ezt a kérdést az állami szerveknek. A községek biztosítsanak házhelyeket a cigányok részére, az OTP pedig megfelelő feltételek mellett, méltányos alapon hosszúlejáratú kölcsönt adjon a házépítésre.

A cigányok munkába állítása terén meglévő nehézségeknek több oka van. Egyrészt a cigányok könnyelmű életmódja és nevelése, másrészt a társadalmi és gazdasági szervek rideg elzárkózása. Meg kell állapítani, hogy az illetékes társadalmi és gazdasági szervek nem vették figyelembe ez ideig minden esetben a cigányok hagyományait, igényeit. A cigányember — a jó szokásainál és hagyományainál fogva — szívesebben zenével, vályogvetéssel és kosárfonással, a cigánynők pedig gyűjtögetéssel foglalkoznak szívesebben. Öröndetes jelenség, hogy mind nagyobb azon cigányok száma, akik az iparban dolgoznak. A falu lakossága megbecsülését élvezzi néhány cigány kisiparos (kovács, bogárnár stb.).

A mezőgazdaság vonalán községi pásztoroknak alkalmaznak több helyütt cigányokat, akik megállják a helyüket.

A cigányság a munka irányában tett kezdeményezéseit támogatni kell. Lehetővé kell tenni a számukra a háziipar, vagy a földműves szövetkezetek keretében, kosárfonó szövetkezetek alakítását, az erdei és mezei termékek gyűjtögetését, mert a kóbor csavargó életet csak ilyen formán lehet felszámolni. Meg kell vizsgálni, hogy a megye területén hol van lehetőség kisebb téglá és cserépgyár építésére, mert ezen a munkaterületen szívesen dolgoznak.

A KISZ szervezetek többet foglalkozzanak a cigány fiatalokkal, segítsék őket önálló kultúracsoportjaik létrehozásában, ugyanis a cigány kultúra meglehetősen el van hanyagolva. Neveljék őket az alapvető társadalmi együttélési és erkölcsi

szabályokra. A fiatalság változtassa meg szemléletét a cigányokkal szemben. A fiatalok iskolakötelesek iskolába járását szigorúan kell kezelni. Sajnos az eddigi szabálysértési eljárások az eddigi folyamán nem vezettek eredményre.

Meg kell valósítani e tekintetben a szigorú felelősségre vonás rendszerét, mert ezt a társadalom érdeke is megköveteli. A több esetben mulasztó szülőkkel szemben a bírói szerveknek a szabadságvesztés büntetését kell alkalmazni.

Fenti általános javaslatok megoldása érdekében az alábbiakat javasoljuk:

Az állami vállalatokat, üzemeket kötelezni kell a cigányok munkába állítására. Az üzemben dolgozók nevelésétől függ, hogy hogyan szeretted meg vele az állandó jellegű munkát, ezenkívül olyan anyagi ösztönzést kell biztosítani, melynek alapján a keresetük a szorgalmuk függvénye legyen. Lehetővé kell tenni, hogy a kosárfonásra szövetkezetet alakítsanak, de ezzel egyidejűleg meg kell oldani a termelt áruk értékesítését is. Lehetővé kell tenni, hogy az erdőben gombát, szamócát és egyéb növényféléseket gyűjtsenek és a földműves szövetkezeteken keresztül értékesíthessék.

A községekbe, városokba való telepítésük ne egyenként történjen, hanem csoportosan. Példa erre Hidvérgárdó község. Építési engedélyt csak olyan lakóház építésére kell adni, amely megfelel a községekben, városokban az átlagkövetelményeknek. A kóborcigányok részére egy nevelőtáborot kell létesíteni. Ezekben a táborokban a megrögzött csavargókat kell betelepíteni, ezzel kapcsolatban az edelényi járási tanács felveti: „ha Budapestet meg tudják tisztítani a huligán, lumpen elemektől, akkor a cigányságot is válasszák el a csavargó rétegtől.” Van olyan jelenség megyénk területén, hogy egyes cigányok kupeckedéssel foglalkoznak. Pl. az edelényi járásban lókupeckedést üznek. Ezek ellen a hatósági szerveknek szigorúan fel kell lépni. Meggondolás tárgyává kell tenni azt is, hogy a veszélyes munkakerülőket közmunkára lehessen kötelezni. Erkölcsi vonatkozásban kötelezni kell őket, hogy törvényes házasságot kössenek, mert ez a családi élet alapja. A rendőri szervek éberrel őrködjenek azon, hogy az ilyen mellékkeresetből élő egyének garázdálkodását meggátolják. Pl. mezei, erdei lopás.

Az állami szerveknek fel kell karolni a cigányság lakásépítési kezdeményezőit, a községek biztosítsanak részükre házhelyet stb.

A közegészségügyük védelme érdekében, ha nem megy nevelő munkával, akkor kötelező erővel biztosítani kell a cigánytelepek higiéniaját és megfelelő WC-vel való ellátását.

Amennyiben zárt településen laknak cigányok, lehetővé kell tenni számukra, hogy maguk közül tanácsot válasszanak és ennek a tanácsnak legyen a feje (a

volt bíró rendszerének megfelelően) a legtekintélyesebb cigány. Ez lehetővé fogja tenni az egyes települések, községek és városok jó kapcsolatát.

A fentiek alapján a cigánykérdés megoldását időszerűnek és hasznosnak tartjuk, mert ez az egész magyar társadalomnak az ügye, és ezt kívánja a szocializmus építése is.

Miskolc, 1959. augusztus 3.

/Fügeczky István/
osztályvezető

MNL OL XXVIII-M-8. 1. d. (A jelentést készítette: Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának XII. Munkaerőgazdálkodási osztálya.)

14.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztály.
Miskolc, Tanácsház tér. 1. Telefon: 15-051.

110/1960. Műv. O.
Előadó:

Tárgy: Cigányság kulturális helyzete.

Deme László Elvtárs
VB. Elnökhelyettes,

Miskolc.

A megyében élő cigányság kulturális helyzete, kulturális nevelése:

A cigányság kulturális helyzetét és körükben folytatandó kulturális munkát is differenciáltan kell szemlélni.

Az világos mindnyájunk előtt, hogy a szocializmust építő népi-demokráciánk összehasonlíthatatlanul nagyobb lehetőséget biztosít a cigányság részére munka- és életkörülményeik, kulturálódási lehetőségeik biztosítására, mint a Horthy-rendszer.

Sajnos a cigányságnak csak kisebb része él ezzel a lehetőséggel megyénkben — amelynek okát negatív, sok tekintetben könnyelmű bohém életfelfogásukban kell keresni —, s a munka nevelő hatása nem érvényesül. Azok, akik rendszeresen dolgoznak, egészen más körülmények között élnek. Gyermekeiket iskoláztatják,

van rádiójuk, újságokat, folyóiratokat olvasnak, moziba, színházba rendszeresen járnak, egyszóval élnek államunk adta lehetőségekkel. Ezekhez az emberekhez eljut a könyv, vagy elviszik könyvtárosaink a könyveket, olvasnak, tanulnak. Sajnos ezek az emberek a cigányság kisebb részét alkotják.

Iskolai és népművelési szempontból helyzetüket ma a következőképpen látjuk:

a./ A cigány gyermekek iskolába járása.

Általában elmondhatjuk, hogy a cigány tanköteles korú tanulók beiskolázása valamennyi községben megtörténik. Kevés kivételtől eltekintve ezek a tanulók nem jutnak fel tovább a III., illetve a IV. osztályig. Oka ennek elsősorban abban keresendő, hogy a cigánytanulók gondviselőinek többsége a gyermeket nem ruházza megfelelő módon, így azok a téli időben egyáltalában nem járnak iskolába.

Tavasszal maguk a nevelők sem nagyon kényszerítik őket a rendszeres iskolába járásra, mert az anyaggal annyira elmaradtak, hogy már nem tudnak velük mit kezdeni.

Általában azok a tanulók kiknek a szülei rendszeres munkát végeznek, és gyermekeikkel törődnek, azokkal nincs különösebb baj, azok feljutnak az általános iskola felső tagozatába is, sőt a VIII. osztályt is elvégzik.

Nem egy helyen, abból az okból kifolyólag, hogy a cigány tanulók tisztántartásánál komoly bajok tapasztalhatók, megpróbálkoztak úgynevezett túlkoros osztályok beállításával, ahová azonban kizárólag cigány tanulókat hoztak össze — Alsózsolca, Cserépfalu, ezeken a helyeken az bevált. Több helyen azonban maguk a cigányok faji kérdést csinálnak belőle, természetesen csak azért, hogy ne kelljen nekik rendszeresen iskolába küldeni gyermekeiket.

A dolgozó szülők nem egy helyen jogosan vetik fel a túlkoros cigány tanulók erkölcstelen beszédét, hiányos öltözékét, ami kiskorú gyermekeik nevelésére károsan hat. Ez ellen a helyzet ellen nevelőink többsége ma még tehetetlenül áll.

Véleményünk szerint elsősorban abban kellene radikális intézkedést hozni, hogy a gyermekekkel való törődést nem adhatják ki albérltetbe a cigányok másoknak. A legtöbb cigánygyermek problémája ott kezdődik, hogy szülei között a családi élet megbomlik, mire a gyermekeket valamelyik idősebb rokon veszi magához gondozásba, ez rendszerint az eredeti lakóhelytől távollevő rokon, aki azután koldulásra, lopásra, faszedegetésre használja fel ezeket a gyermekeket.

A tankötelezettet nyilvántartó iskola hiába keresi a gyermeket, a szülő azt állítja, hogy elköltözött, a megjelölt helyen azonban nem jelentkezik a tanuló.

Azok a cigány gyermekek, akik rendszeresen járnak iskolába, teljesen beilleszkednek a dolgozók gyermekeinek kollektívájába, sem tisztaság, sem magavi-

selet, sem tudás szempontjából nincs közöttük különbség, s maguk a gyermekek sem csúfolják őket. Igaz, hogy ezek a cigány gyermekek sem tarják magukat az iskolakerülő cigányokkal egy sorba valónak.

b./ A felnőtt cigánylakosság körében még az alpműveltség hiánya a legjelentősebb. Bár megyénkben a honvédség közreműködésével az analfabetizmus felszámolása terén értünk el eredményeket (az elmúlt 5 esztendő alatt mintegy 2800 főt tanítottunk meg írni-olvasni) a műveltségük további emelése, akár szervezett, akár a népművelés formái között nehéz, mert alpműveltségük a rendszertelen iskolába járás miatt nagyon hiányos.

Analfabéták még jócskán vannak körükben, pontos számadatot az 1960. évi népszámlálás fog számunkra szolgáltatni — ennek okát abban is látjuk, hogy a megyénkben lévő munkaalkalmakra a munkaerő gazdálkodás más megyékből is hozott ide nagyszámú cigányságot, akik között sok analfabéta van.

Különösen a cigányság fiatal korosztályai részéről komoly törekvés van az öntevékeny művészeti munkára (Sátoraljaújhely, Ózd III. ker., Hernádvécese példája igazolja). Azonban a jelenlegi rendszabályaink önálló cigány művészeti csoportok működését nem engedik meg, hanem valamelyik tömegszervezet, vagy szerv (Fm. Szöv.) keretében ápolják sajátos művészi értékeiket.

A helyzet az, hogy a tömegszervezetek és szervek nem szívesen fogadják be őket maguk közé, s ilyen értelemben a KISZ sem törődik velük eléggé, de állami szerveink, intézményeink sem.

Ennek oka már szintén közismert, azonos azzal, amiért a nem cigány dolgozók nem ülnek melléjük a moziban, színházi, vagy egyéb rendezvények alkalmával. A probléma forrása kettős. Egyrészt a nem cigány dolgozók helytelen szemléletében, amely a Horthy rendszer fajgyűlöletre nevelő, nacionalista, sovinszta törekvésű időkből maradt vissza, nem értik meg, hogy a cigányok is emberek, lebecsülik őket; másrészt a cigányság egészségügyi, lakás és munkaviszonyaiból és morális szemléletükből fakadó helyzetükben keresendő. Tanácsaink vezetőinek szemlélete is a fentiekhez hasonló.

Nem lenne helyes olyan értelmű sorrendet felállítani, hogy előbb oldjuk meg a munkába állítást, lakás- és egészségügyi viszonyaik problémáját, s csak akkor műveljük őket. A kettőt egyszerre, párhuzamosan kell vinni.

Átmeneti megoldásként meg kellene engedni, hogy önálló művészeti csoportokat hozzanak létre. Ebben az esetben igaz, jelentkezik egy másik veszély, ti. roppant anyagiasságuk. Viszont megfelelő, a tömegszervezetekre és állami intézményekre vonatkozó műsorpolitikai és elszámolási rendszert meg kell követelni, így átmeneti megoldásként a vonatkozó rendelkezéseinknek ér-

vényt lehet szerezni. Hangsúlyozom, ez a körükben kialakítandó művészeti mozgalom fejlesztése érdekében csak ideiglenes megoldás lehet. Anyagias gondolkodásukra, s művészi tehetségüknek ilyen célra való felhasználására jellemző a sátoraljaújhelyi példa, amikor a városi műv. házakat arra akarták kényszeríteni, hogy a részükre fellépési lehetőséget adó műv. ház a befolyt bevételt adja át részükre, melyet maguk között akartak szétosztani. Nyilvánvaló ezt a gyakorlatot megengedni nem lehet.

A cigányság soraiból kikerülő népzeneészek különben komoly segítséget nyújtanak művészeti tömegmozgalmunk színvonalának emeléséhez. Részükre az időszakonként megtartott felülvizsgálatok lehetőséget adnak szakmai, művészi és műsorpolitikai fejlődésükhöz. Viszont nagy hiba, hogy a Művészeti Dolgozók Szakszervezetének Megyei Elnöksége keveset törődik világnézeti és kultúrpolitikai fejlődésükkel.

Helyesnek tartanánk — s ezt már javasoltuk is nekik — hogy a rendszeres továbbképzésüket mihamarabb megkezdjenék. A Művelődési Osztály ehhez nyújt segítséget.

Legnehezebb a könyvtárak olvasói, az ismeretterjesztő előadások hallgatói közé való bevonásuk. Ennek oka az, hogy a közönségszervezés nem terjed ki rájuk.

Vannak lelkes pedagógusaink, népművelési munkásaink (Sajószentpéter, Alsószolca, Ózd III. ker.) akiknek példája bizonyítja, hogy el lehet vinni hozzájuk a könyveket, amelyek műveltségi színvonaluknak megfelelőek. Jelenleg ez a módszer helyesebb, csak emberek lelkes pedagógusok, népművelők kellene hozzá.

Kormányzatunk a cigányság ügyeinek — főleg művelődésének intézésére létrehozta a „Cigányok kulturális szövetségét”. E szövetség csak rövid múltra tekint vissza, nem sok eredménnyel dicsekedhetik. Léte azonban egyáltalán nem teszi feleslegessé a tanácsai szervek, kulturális intézmények vezetőinek fokozott törődését a területükön élő cigánysággal.

Miskolc, 1960. január 20.

/Szebeni Győző/
oszt. vez. h.

MNL BAZML XXIII-3.a. 243/1962.

15.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács VB. Munkaügyi Osztályától,
Miskolc, Tanácsház tér 1.

90/1960. Mü. Szám.

Tárgy: Tájékoztatás a cigányság
munkakörülményeiről.

Megyei Tanács VB.
Elnökének.

Helyben.

Megyénk területén élő cigányság munka és megélhetési viszonyaikkal kapcsolatban tájékoztatásunkat az alábbiakban tesszük meg.

Osztályunk a munkaerők munkába helyezése tevékenysége során igen sok nehézséggel küzd a cigány dolgozók elhelyezésénél. E tevékenységünket az is súlyosbítja, hogy megyénk cigány lakosairól főleg a munkaképes korban lévő dolgozókról nem állt rendelkezésre semmi adat. A statisztika sem foglalkozik a felmérésükkel. Ezt a hiányt próbálta osztályunk 1958-ben pótolni egy tájékoztató felméréssel. Ez az anyag képezte alapját jelen előterjesztésnek.

A megye területén 24.763 fő cigány él. A cigányság a megye összlakosságának mintegy 4%-a. Ebből munkaképes korú 16304 fő. Az állandó vagy rendszeresen időszakos munkán dolgozók száma 5434 fő. Ebből a nő dolgozók száma 533 fő. A munkaképes korban lévők közül kb. 50% nő.

A cigánylakosság száma legjelentősebb az edelényi, miskolci és [átoralj] aujhelyi járásokban (3600, 3606, 2853 fő). Legkisebb számú a mezőkövesdi járásban (736 fő). Nagy számmal vannak a községek lélekszámához viszonyítva Edelény, Forró, Novajidrány, és Szin, községekben (258, 314, 300, 280 fő). A városokban Kazincbarcikán 234, Ózdon 1300, Saujhelyen 240 fő cigány él.

A dolgozó cigány lakosság száma legnagyobb az edelényi, abaújszántói, és az ózdi járásokban (610, 530, 514 fő). Legkisebb a mezőkövesdi járásban 271 fő. Jelentős számban dolgoznak alkalmi munkán (vályogvetés, zenélés, alkalmi mezőgazdasági munkán, gyógynövény, és erdei termékek gyűjtésével). Jelentős azoknak a száma, akik koldulással, lopásból, csavargásból élnek.

A cigányság életkörülményei a felszabadulást követő években jelentősen megjavult. Ezt igazolja, hogy egyre több azoknak a száma, akik az iparban, mezőgazdaságban állandó munkásként dolgoznak. Ezek közé a járások közé tartozik

az edelényi és az ózdi járás, ahol a munkaképes korú cigány férfi lakosságból több mint 50% állandó munkásként az iparban és a bányákban dolgozik. Az encsi járásban 411 fő munkaviszonyban álló közül 367 fő a mezőgazdaságban 44 fő különböző helyen dolgozik. A városok közül Ózdon és Kazincbarcán a munka-
lehetőségek folytán kevés a cigány férfi munkanélküli.

A cigányok húzódoznak a munkától, szívesebben végeznek házalást, idény-
munkák során gyűjtögetést folytatnak. A cigányság elég jelentős száma csavargásból, koldulásból és lopásból él. Különösen jelentős a garázdálkodásuk a mezei és erdei lopás terén.

A cigányság egy részében meg van a hajlandóság a neki kedvező és tetsző munkára, így a zenélés, vályogvetés, kosárfonás és gyűjtögetésre. Nem szeretik a folyamatos, kötött munkaviszonyt.

Az iparban és a mezőgazdaságban dolgozó cigányok az ipari illetve a mező-
gazdasági lakossághoz viszonyított életmódot kezd folytatni. Rendezett élet jelei mutatkoznak, pl. az edelényi járásban, ahol saját erőből és az állam támogatásával
többben rendes családi házat építenek.

A cigányság megélhetési viszonyai azonban, amint a fenti adatok mutatják —
még mindig nem kielégítőek. Ennek több oka van. Egyrészt a cigányság könnyelmű életmódja, másrészt a gazdasági és társadalmi szerek merevsége, elzárkózása. Az üzemek és a vállalatok igen tartózkodóak a cigány dolgozók felvételével, munkába állításával szemben. Ezt azzal indokolják, hogy nagyrésztük nem állja a munkát, állandóan vándorol, a részükre kiadott munka és védőruhát — sok esetben pokrócot, lepedőt, munkatársaik értékeit — ellopják. Ebből sok rendőri és bírói eljárás van. A vállalatok elvitt értékek árai nem térülnek meg, mivel azokat vagy már eladták, illetve elhasználták, mire megtalálták őket. Sok esetben az állandó vándorlás miatt vagy egyáltalán, vagy csak igen hosszú idő után találunk rájuk.

A cigány dolgozótól idegenkednek a többi munkások is. Munkabrigádba nem veszik be őket gyenge teljesítményük miatt. A tartózkodás tisztátlanság és fertőző veszély miatt is nagy. Közös szálláson senki sem akar a cigányokkal lenni.

A cigányok munkához való viszonyát életkörülményeik döntően befolyásolják. A cigányságot életkörülményeik (vadházasság) lakásviszonyaik nem kötik helyhez. Ez okozza főleg vándorlásukat, csavargásukat. Ezen kívül nézetünk szerint a kiközösítések következtében nem képesek — éppen a zárt települések következtében — az egyéb lakossághoz hasonló életmódot folytatni.

A felvetett problémákra javaslatunkat a következőkben terjesztjük elő:

A cigánykérdést a szocialista humanizmusnak megfelelően kell megoldani. A cigányok nevelése és társadalmi felemelkedés az egész társadalom ügye legyen. A minisztériumok, tanácsok, tömegszervezetek, valamint gazdasági szervek vizsgálják meg a cigánykérdést, illetve annak megoldási módját.

Területenként és országosan szükséges egy átfogó felmérés, hogy az illetékes szervek megfelelően át tudják tekinteni a szükséges tennivalókat, megoldás módját. A lehetőségekhez képest, fokozatosan meg kell szüntetni a cigány telepeket és biztosítani kell a cigányoknak a faluba, városba való letelepedését.

A cigányok munkába állítása terén támogatni kell az állami és gazdasági szerveknek a cigányok hagyományait és igényeit. A cigányok hagyományai és szokásainál fogva szívesen foglalkoznak zenével, vályogvetéssel, kosárfonással, a cigánynők pedig gyűjtögetéssel.

Támogatni kell a cigányság munka irányában tett kezdeményezéseit. Pl. a háziipar, vagy kosárfonó szövetkezet alakítását. Ebben szervezéssel és anyagiakkal kell támogatni őket.

Az állami vállalatokat, üzemeket kötelezni kell a cigányok munkába állítására. A vállalatoknál nagyobb gondot kell fordítani a munka szeretetére való nevelésre.

Meg kell vizsgálni a lehetőségét annak, hogy a vállalatokat a cigányok foglalkoztatásával kapcsolatban anyagi károsodás ne érje.

A megrögzött csavargó és kóbor cigányokat rendőri és bírói úton javító nevelő munkára kellene kötelezni. Ezzel mint nevelési módszerrel kellene élni. Ez csak úgy hajtható végre, ha a munkahely részükre biztosítható, a munkaadó vállalatok alkalmazásuktól nem zárkoznak el mereven, mint az a legutóbbi években gyakran előfordult.

Miskolc, 1960. január 20.

/Fügeczky István/
osztályvezető. h.

MNL BAZML XXIII-3.a. 243/1962.

16.

Szám: 203/1960.

Tárgy: Feljegyzés a megye cigánytelepeinek közegészségügyi helyzetéről

A megyei Közegészségügyi-Járványügyi Állomás Borsod-Abaúj-Zemplén megye területén összesen 239 cigánytelepet tart nyilván, kereken huszonhárom- és félezer lakossal. E számból érthető, hogy a cigánykérdés megyénkben nem elhanyagolható tényezője a közegészségügyi, elsősorban település-egészségügyi és járványügyi problémáinknak.

Bár kétségek kívül megállapítható, hogy cigányságunk jelentős része a kulturális igények tekintetében jelentős előrehaladást tett, mégis cigánytelepeink egyharmada közegészségügyi szempontból a legelhanyagoltabb képet mutatja, és helyzetüket tarthatatlannak kell minősíteni.

A telepeknek 31%-a közegészségügyi szempontból kimondottan rossz, vienyős mocsaras, lápos területen települt, ami természetesen kedvezőtlen kihatással van a lakóépületek szárazságára és ezen keresztül a lakók egészségére. A 239 telep közül 142 (60%) közegészségügyi szempontból kb. megfelelő helyre van telepítve, 18 telep még elfogadható, 79 telep azonban közegészségügyi szempontból meg nem engedhető környezetben létesült. A helyzetet súlyosbítja a telepen felépült épületek állapota. Felméréseink szerint az épületek mindössze 23%-a nyújt elfogadható képet. 92 telepnek épületei az elképzelhető legrosszabb állapotban vannak.

A telepítés szempontjából, valamint a telepen lévő épületek szempontjából közegészségügyi szempontból elfogadhatóak a következő telepek: Monok, Golop, Prügy, Tiszaladány, Aggtelek, Bánréve, Dövény, Felsőnyárad, Felsőkelecsény, Jákfalva, Kelemét, Sajóvelezd, Sajópüspöki, Serényfalva, Szuhafő, Vadna, Zsujta, Garadna, Szemere, Fulókércs, Baktakék, Krasznokvajda, Sajóbáony, Szirmabesenyő, Harsány, Gesztely, Szentistván, Mezőkeresztes, Szomolya, Tomor, Gadna. Közegészségügyi szempontból tarthatatlan az elhelyezése és az épületek állapota Mezőzombor, Mád, Tállya, Taktaharkány, Dubicsány, Göncruszka, Kéked, Tornyosnémeti, Külsőböcs, Szikszó (felső), Homrogd, Kazincbarcika, (Kazinczy-köz) és a sátoraljaújhelyi járás valamennyi telepe.

A telepek 51%-a külterületen — községen kívül — fekszik. A minden évben megrendezett tisztasági mozgalmak alkalmával külön súlyponti kérdésként szerepelnek a cigánytelepek. Kétségtelen, hogy a mozgalom alatt a telepek általános képe javul, tartós eredményeket sajnos azonban kevés kivétellel nem nagyon sikerül elérni. Az elmúlt évi mozgalom során szép eredményeket ért el Perkupa, a

mezőcsáti járás, a szikszói és mezőkövesdi járások. Perkupán nemcsak általános takarítás és tereprendezés történt, de megépítették a hiányzó árnyékszékeket is.

A telepek tisztaságának terén komoly eredményt összesen 58 telepen sikerült elérni, ami sajnos csak a telepek 23%-át teszi ki. A telepek 37%-ában a legnagyobb fokú elhanyagoltság és tisztátlanság tapasztalható, 98 telepen (40%) változók az állapotok. A tisztaság kérdésével szorosan összefügg a tetvesség kérdése. A tetvességnek viszont igen komoly járványügyi vonatkozásai is vannak. Meg kell állapítani, hogy az egészségügyi hatóságok erőfeszítései a cigánytelepek állandó, folyamatos, rendszeres ellenőrzése és feregtelenítése; DDT porzása következtében eltevésedett cigánytelep nincs. Sajnos azonban, hogy a magas %-ban rossz állapotban lévő épületekben, amelyekben rend és tisztaság nem tartható fenn, a tetű teljesen kiirtani nem lehet, így kimondottan tiszta, tetűmentes telepünk, ahol hosszú idő óta az ellenőrzések során tetvest nem találtunk kb. 80 van (31%). Állandóan találunk egy-egy tetves egyént a telepek 22%-ában, átmenetileg előfordul tetű a telepek 47%-ában. A tetvesség kérdésének felszámolását a cigányok kóborló, vándorló életmódja és egészségügyi kultúrájának igen alacsony színvonala rendkívül nagymértékben megnehezíti. Megállapításaink szerint a tetű behurcolását és így a járványügyi veszélyt főleg a Szabolcs-Szatmár, de Hajdú-Bihar megyékből is bevándorló, vagy állandó vándorlásban lévő cigányok jelentik.

Tetvesség elsősorban azokon a telepeken fordul elő, amelyeket a fentiekben már mint rosszakat felsoroltam: Mezőzombor, Mád, Tállya, Meggyaszó, Takaharkány, Erdőbénye, Dubicsány, Nagybarca, Zádorfalva, Göncruszka, Gyagyvendégi, Felsőzsolca, Ricse, Semjén, Nagyrozvágy, Monyhatanya, Sárospatak, Felsőgermec, Füzér, Alsóberecki, Karcsa.

Közegészségügyi szempontból sokszor már a cigánynegyedek helytelen telepítése folytán is nagy nehézséget jelent az ivóvízellátás. Ezen a téren azonban a múlthoz viszonyítva egészen komoly előrehaladás, tapasztalható. Számadataink szerint ma már csak a telepek 4%-ában, tehát 12 telepen nincs kút. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a telepek vízellátását megoldottuk, t. i. a kút megfelelőnek csak a telepek 21%-ában mondható, tűrhető állapotban van a telepek 37%-ában, kimondottan rossz és közegészségügyi szempontból nem minősíthető ivóvíznek 89 telep kútja (38%).

Bár igen sokat javult, de még mindig rossz a telepek helyzete árnyékszékekkel való ellátottság terén. A telepek 27%-ában egyáltalán nincs árnyékszék, teljesen kezdetleges primitív 27%-ban, rossz 28%-ban, közegészségügyi szempontból elfogadható állapotban van 17%. Az engedély nélkül eszközölt építkezések következtében a települések olyan sűrűek, hogy már a térség hiánya miatt is nehézségekbe ütközik az árnyékszékek és szeméttárolók kijelölése és megépítése.

A cigánytelepeken nagyjából elfogadható szemétygyűjtéssel csak a telepek 7%-ában találkozunk, a szemétygyűjtés nyomai rendetlen szemétdombon a telepek 39%-ában tapasztalható. Egyáltalán nincs a telepek 54%-ában.

Különösen sürgős volna a vízellátás megoldása: Mád, Taktaharkány, Tokaj, Sajókaza, Gönc, Novajdrány, Fulókércs, Fügöd, Baktakék, Detek, Gagyvendégi, Cigánd, Füzér, Alsóberecki, Komjáti, községekben lévő telepeken. Árnyékszékekkel való ellátottság kirívóan rossz a sátoraljaujhelyi járás telepein.

Dacára a telepeken uralkodó rossz közegészségügyi állapotoknak megállapítható, hogy az elmúlt 3 évben a cigánytelepek járványügyi szempontból különösebb szerepet nem játszottak. Járványgóc egyetlen telepen sem volt, és százalékosan sem fordult elő több járványos betegség a cigányok között, mint a többi lakosság körében. Ebben természetesen nem kis mértékben játszott szerepet az egészségügyi hatóságok folyamatos ellenőrzése és a telepeknek mind veszélyeztetett helyeknek állandó szem előtt tartása. Mindamellert hogy a telepek a járványos megbetegedések számában nem vették ki részüket figyelemre méltó százalékban, a járványvédelmi szolgáltatnak rengeteg nehézséget okoznak. Az állandó rendszeres ellenőrzés és tetvetlenítés mellett csak egy másik nehézségre kívánok itt rámutatni: az oltások végrehajtásának nehézségére. Fegyelmezetlenségük következtében rontják az oltási eredmények százalékát, de olyan problémák is előfordulnak, mint a most folyamatban lévő Sabin-oltások alkalmával ezt tapasztaltuk, hogy ruházat és lábbeli hiányában az oltandó gyerekeket nem tudták az oltás helyére irányítani, úgy hogy több helyen az oltóanyaggal a telepekre kellett kimenni, hogy a nagyszámú gyereksereg ne maradjon ki a védelemből.

Az általunk végzett felmérés becslései szerint a cigánytelepek lakosságának aligha negyedrésze vállal állandó munkát.

A cigánytelepek közegészségügyi helyzetének megjavítására, véleményünk szerint, az első lépés a nem megfelelő helyen telepített cigánytelepek felszámolása, közegészségügyi szempontból megfelelő települési hely biztosítása. Olyan telepeken lakó cigányoktól, amilyenek a dubicsányi, vagy mezőzombori, nem várható aktivizálódás, s az ilyen telepek jelentik az elsőrendű járványveszélyt is. Az újonnan kijelölt telepeken segítséget kell nyújtani elfogadható lakóépületek megépítésében és közegészségügyi szempontból biztosítani kell a megfelelő vízellátást, emberi ürülék és szemét elhelyezést. Meg kell találni a módot a dologkerülő egyének munkába állítására és kulturális felemelésére.

A telepek közegészségügyi állapotát az alábbi táblázatban tüntettem fel:

Telepek elhelyezése			Kút				Telep fekvése	
megfelelő	tűrhető	rossz	jó	tűrhető	rossz	nincs	belterület	külterület
142	18	79	55	83	89	12	117	122
60%	9%	31%	21%	37%	38%	4%	49%	51%

Árnyékszék				Szemétkezelés			Épületek állapota		
megfelelő	kezdeteleges	rossz	nincs	megfelelő	kezdeteleges	nincs	jó	tűrhető	rossz
40	66	67	66	16	93	130	56	91	92
17%	27%	28%	27%	7%	39%	54%	23%	38%	39%

Miskolc, 1960. január 28-án

dr. Jurkovich János
igazgató főorvos

MNL BAZML XXIII-3.a. 243/1962. (Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közegészségügyi- Járányügyi Állomás)

17.

207/1960. sz.

Tárgy: Cigányok helyzetének
megjavítása.

Megyei Tanács VB. Elnökének!

Helyben.

A cigányok helyzetének megjavítására vonatkozó jelentésemet — Deme László elnökhelyettes elvtárs által adott irányelvek alapján — az alábbiakban foglalom össze:

A cigányok jelentős része ma még nem egyenértékű rétege társadalmunknak. Műveltségi színvonaluk az átlagon jóval alul van, munkaerejük nincs bevonva az

építő munkába, foglalkozásuk és létalapjuk bizonytalan, alacsony, életszínvonaluk fenntartása is sok esetben kifogásolható, mert koldulás és lopás, valamint egyéb kihágások útján szerzik be primitív életszükségletük elemeit.

Lakásuk többnyire a közegészségügyi követelményeknek a legkisebb mértékben sem megfelelő kunyhók, melyek piszkosak és fertőzöttek. Ruházatuk is elütő népünk szokásos ruházatától.

Általánosságban megállapítható, hogy a cigányok túlnyomó többsége nem tudott sem belsőleg, sem külsőleg népünkhöz asszimilálódni.

Kulturálatlanságuk, dologtalanságuk, és megbízhatatlanságuk miatt népünk sem vállal közösséget a cigánysággal.

Megállapítható viszont az is, hogy megfelelő környezetbe kiemelkedő cigányok tehetségesek és hasznos tagjai társadalmunknak. A cigánykérdés megoldása igen komoly nevelésügyi és telepítésügyi probléma.

Népi államukban nincs munkanélküliség, mindenki dolgozhat, aki akar és mindenki megkeresheti a maga és családja fenntartásához szükséges munkát. Aki ezt nem akarja, és felvilágosító nevelés után sem hajlandó dolgozó népünkkel közösséget vállalni, azt rá kell arra kényszeríteni.

A cigányok életében még ma is meglévő szociális mélységnek és elmaradottságnak fő oka az, hogy még ma is fennállnak a néptől elkülönített sárkunyhó településeik. Ebben a környezetben meghagyva, fejlődésükkel vagy életszínvonaluk javításával nehezen lehet számot vetni.

Első feladat lenne elkülönített településük felszámolása és minden cigány családnak megfelelő munkakörben való elhelyezése még pedig egymástól távol, hogy rá lennének utalva új környezetükbe való beolvadásra és nem lenne lehetőségük régi életük folytatására. Erre lehetőség nyílik ipari üzemeknél, bányákban és a mezőgazdaság szocialista szektoraiban, ahol képességüknek és munkabírásuknak megfelelő munkakörben van mód foglalkoztatásukra.

Az így kiemelt és jelenlegi településeikből becsületes munkakörbe elhelyezett cigányok sorsát azonban továbbra is figyelemmel kell kísérni. Gondoskodni kell beiskoláztatásukról az iskolaköteleseket illetőleg, és gondoskodni kell arról, hogy ne legyenek új környezetük terhére, tehát az együttélés legelemibb szabályait betartsák és a szocialista erkölcs minden követelményeit elsajátítsák.

Ez a szomorú helyzetű népréteg a XIV. század vége felé Zsigmond király idejében jelent meg először hazánkban. Indiából származtak, s mint vándor kovácsok és muzsikuskok szerepeltek nálunk. Az elmúlt évszázadok alatt több humanista foglalkozott sorsukkal, eredménytelenül. Ma is ott tartanak túlnyomó részben ahol századokkal ezelőtt. Veleszületett zenei tehetségük s alkalmazkodási készségük mellett is csak alig adtak értéket a hazának. Dankó Pista és a többi eu-

rópai hírű zenészdinasztia pedig bizonyossága annak, hogy értékek rejlenek bennük, amit felszínre hozni nem csupán egy-két humanistának az álma kell, hogy legyen, hanem népi államunk szocialista társadalmunk gyorsan és halaszthatatlan megoldandó feladatai között kell beütemezni, mert a cigányság rendkívüli szaporodása folytán ennek a kérdésnek a rendezése egyre nagyobb feladat lesz, a meg nem oldása pedig egyre súlyosabb tehertétele lesz társadalmunknak.

Miskolc, 1960 évi január hó 23-án.

dr.Jászói László
mb. osztályvezető

MNL BAZML XXIII-3.a. 243/1962. (A jelentést készítette: Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának Építés és Közlekedési Osztálya.)

18.

Szigorúan bizalmas!
Miskolc, 1961. június 11.
Készítette: HNF

Titk/ 149-Szné.

Készült: 23. pld.-ban.

TÁJÉKOZTATÓ JELENTÉS

a borsod megyei cigányság helyzetéről

Hazánk területére a cigányok Indiából a XV. században érkeztek és a többi európai országhoz hasonlóan sok üldöztetésben részesültek. A „Pesti Hírlap” 1907. évi egyik számában még így foglalkoztak velük: „Kultúrállam az ilyen fajtát saját területéről kiírtja. Kiírtani! Igenis ez az egyetlen mód” — olvashatjuk az augusztus 6-i számban. Ez az üldöztetési mánia tartott egészen a II. világháború végéig, amit még Hitler is betetőzött azzal, hogy 50 ezer cigányt végeztetett ki a náci gázkamrákban.

A felszabadulás után lényegesen javult a helyzetük, azonban a múlt súlyos örökségeként különös, primitív életmódjukból kifolyólag olyan alapvető problémák vetődnek fel, melyekhez gyorsan, rövid idő alatt még a legsúlyosabb anyagi áldozatok árán sem lehetne változtatni, minthogy a gyökeres, mélyreható válto-

zást csak több évtizedes, céltudatos, nevelő munkával lehet biztosítani, amihez kapcsolhatnánk az anyagi jellegű intézkedéseket is.

A kérdés súlyosságát megyénk viszonylatában növeli az, hogy a Borsod megyei cigányság száma a felszabadulás óta megkétszereződött, sőt majdnem megháromszorozódott. Amíg számuk 1943-ban [...] — 10 ezer között mozgott, ma 23.500–24.500 között váltakozik. Az alföldi megyékből sokan vándoroltak megyénkbe, ami a legteljesebb jó szándékkal, még hatósági szerveink is támogattak, mert a borsodi bánya és iparvidék sok fizikai munkást tudott közülük toborozni.

A nagyfokú munkalehetőségek ellenére, ami úgy az iparban, bányászatban és a mezőgazdaságban fennáll, csak kis hányaduk dolgozik, mindössze 19%-uk. Ezek nagyrésze sem éves munkás, hanem többségükben csak ez év pár hónapjában dolgozó, kereső emberek. Nagyrészüik munka nélkül kóborol, csavargás közben lop és egyéb bűncselekményeket követ el. Pedig a munkaképes cigányok száma meghaladja a 16 ezret és vannak példák, hogy jó munkásokká is tudnak válni. Többen 10–15 éve dolgoznak s nem egy közülük élmunkás és sztahanovista kitüntetést is kapott.

Ezt mutatja az, hogy több borsodi cigánytelep lakóiból szívesen fogadnak fel vállalataink munkavállalókat, míg viszont több telep lakói, ha bemondják hova valók, mereven elzárkóznak felvételüktől. Ennek az a magyarázata, hogy rövid ideig tartó munkavállalás után sok az önkényes kilépő, ami rendszerint anyagi károsodással is jár az állam szempontjából, mivel legtöbb esetben nemcsak felszerelési tárgyakat (pokróc, védőruha, stb.) visznek el magukkal távozáskor, hanem pénzben is megkárosítják az államot, előleg, stb. felvételével. A nem cigány munkásság is nehezen fogadja be őket, mert a munkás-szállásokon tisztátlanok, sok tekintetben összeférhetetlenek is.

A cigánykérdés súlyosságát növeli a rendkívüli alacsony műveltségi színvonal. Közel 90% a megyei cigányságnak analfabéta és a kötelező oktatásban a cigány fiatalság alig 40%-a vesz részt. Az őszi beiskolázásnál többségükben ugyan eleget tesznek a törvényes rendelkezéseknek, de pár hónapos iskolázás után a cigánygyerekek kimaradnak, ami rendszerint a hidegebb idő beálltával szokott bekövetkezni. Megfelelő ruha és cipő hiányában nem járatták tovább gyermekeiket az iskolába, tavasszal már azért nem küldik — sajnos pedagógusaink sem fogadják szívesen őket — mert nagy a tanulmányi anyagból való lemaradásuk, amit már nem tudnak pótolni. A jobb idő beálltával sok a kóborló, csavargó cigány, ahogy a különféle mezőgazdasági termények megjelennek, szaporodnak az általuk elkövetett mezei lopások. (Általános közöttük az a tévhit, hogy 25 kg-ig szabad lopni.)

Iskolából kimaradó gyermekek évről-évre így válnak túlkorossá, és jelentenek egyre nagyobb problémát köznevelésünk számára. Ugyanakkor ellenszenvet váltanak ki a nem cigány szülők körében, minthogy ezek az idősebb gyerekek a fiatalabbakat, durva, erkölcsstelen beszédükkel fertőzik is. Ezért áll fenn az, hogy döntő százalékuk a felső tagozatot nem éri el. A törvényes szankciók a szülőkkal szemben eredménytelenek, mert szabálysértésnek minősülve csak pénzbüntetést tudnak kiróni rájuk, ez pedig a legtöbb esetben behajthatatlan. Szaporaságuk folytán viszont több községben az iskolai nevelés vonatkozásában katasztrofális helyzetet tudnak teremteni azáltal, hogy a mulasztási százalékuk, a tanulmányi előmenetelt rendkívül lerontják. Előfordul olyan eset is, hogy az általános iskola I. osztályába beiratott 23 gyerekből 22 cigánygyerek volt. A cigánygyerekek iskoláztatását anyagjak juttatásával — megfelelő ruha, cipő — sem lehet megoldani, mert vannak jól kereső cigánycsaládok, ahol erre bőven telne, azonban pazarló, felelőtlen életmódjuk következtében nem jut mégsem ruházkodásra. Vannak olyan példák is, hogy valóban szegény sorsú cigánycsaládok gyermekeik számára különböző szociális intézményektől kaptak ilyen jellegű támogatást, de ezeket a ruházati cikkeket rövid időn belül eladták. A tapasztalat azt mutatja, hogy rendszerint azok a cigánycsaládok gondoskodnak megfelelő formában gyermekeik oktatásáról, akik jó munkások, és rendszeresen több éven át dolgoznak valamilyen bányá, vagy ipartelepen, vendéglátóiparban, esetleg a mezőgazdaságban. Keresetükből rendes lakóházat építettek az egészségügyi követelményeknek megfelelő mellékhelységekkel, már írni és olvasni tudó emberek is, kulturális igényeik is vannak. Ennek eredményeként a lakások bútorzata is rendes, többségüknek már rádiója is van. A falu kulturális rendezvényeire is eljárnak, több kultúrcsoportban szerepelnek is, vagy önálló tánc, ének és más számokkal lépnek fel. Nagy érdeklődéssel vannak a filmszínházak műsorai iránt is. Ezt bizonyítja, hogy sok rendszeres mozilátogató van közöttük.

Többen a falusi sportegyesület tagjai is, az államhatalom helyi szerveiben, tömegszervezetek, tömegmozgalmak munkájába is kezdenek bekapcsolódni. Az öntudatosabb rétegnél csökken a házasságon kívüli együttélés is, sőt arra is van példa, hogy magyar családokba házasodnak be, azok életmódja alig különböztet[het]ő meg a nem cigány lakosságtól. Ezekről már nem idegenkednek úgy sem a felnőttek, sem a gyerekek, félve attól, hogy valami ragályos betegséget, vagy esetleg tetűt kapnak. Sajnos ezek száma még kevés a megyében, helyzetük nem általánosan jellemző a Borsod megyei cigányságra, de a legtöbb ilyen jellegű rendezett cigánytelep, vagy a lakosságba már beolvadt cigányság az edényi, miskolci járás egyes falvaiban található. Ettől eltekintve itt is akadnak még kirívó hibák, példák.

A valódi képet a rendezetlen cigánytelepek sokasága adja és ezek közegészségügyi helyzete, mely világosan megmutatja a cigányság problémájának sokrétűségét s azt, hogy még óriási összegű anyagi áldozat árán sem oldható meg rövid időn belül, hanem csak összefüggő, egymásba fonódó, tervszerű intézkedések megtételének és foganatosításának sora adhatja a megoldást megyei és országos szinten.

A megye területén lévő 239 cigánytelep helyzete közegészségügyi szempontból a következő: A telepeknek 31%-a kimondottan rossz — vizenyős, mocsaras, lápos — területen települ, ez kedvezőtlen kihatással van a lakóépületek szárazságára és ezen keresztül a lakók egészségére. A 239 telepből 142 (60%) közegészségügyi szempontból kb. megfelelő helyre van telepítve, 18 telep még elfogadható, 79 telep azonban meg nem engedhető környezetben létesült. A helyzetet súlyosbítja az épületek állapota. Mindössze 23%-uk nyújt elfogadható képet, 92 telepnek az épületei az elképzelhető legrosszabb állapotban vannak.

A telepítés szempontjából, valamint az épület állapotát illetően elfogadható a következő községek telepei: Monok, Golop, Prügy, Tiszaladány, Aggtelek, Bánréve, Dövény, Felsőnyárad, Felsőkelecsény, Jákfalva, Kelemér, Sajóvelezd, Sajópüspöki, Serényfalva, Szuhafő, Vadna, Zsujta, Garadna, Szemere, Fulókercs, Baktakék, Krasznokvajda, Sajóabony, Szirmabesenő, Harsány, Gesztely, Szentistván, Mezőkeresztes, Szomolya, Tomor és Gadna.

Tarthatatlan a telep elhelyezése és az épületek állapota: Mezőzombor, Mád, Tállya, Taktaharkány, Dubicsány, Göncruszka, Kéked, Tornyosnémeti, Külsőböcs, Szikszó (Felső), Homrogd, Kazincbarcika, (Kazinczy-köz) a s-újhelyi járás valamennyi községében. Telepek 51%-a külterületen, községen kívül van.

A tisztasági mozgalom keretében ugyan az utóbbi időben szép eredményt értek el Perkupán, a mezőcsáti, szikszói, mezőkövesdi és miskolci járásokban. A telepek tisztaságának terén azonban ez a javulás még csak 58 településen mutatkozik, ami sajnos csak az össz. telepek 23%-a. 37%-ban még a legnagyobb fokú elhanyagoltság és tisztátlanság tapasztalható, 98 telepen (40%) váltakozóak az állapotok. Tetűmentes település csak 80-ban van (31%). Állandóan találni egyegy tetves egyént a telepek 22%-ában, amíg átmenetileg előfordul a tetű a telepek 47%-ában. A tetvesség felszámolását a cigányok kóborló, vándorló életmódjának megszüntetésével lehet elősegíteni. Az egészségügyi szervek megállapítása szerint a tetű behurcolását és így a járványügyi veszélyt főleg Szabolcs-Szatmár, Hajdú- Bihar, megyéből állandó vándorlásban lévő cigányok jelentik.

Az ivóvíz ellátás 12 telepen (4%) nincs biztosítva, de ez sajnos nem azt jelenti, hogy a telepek vízellátása megoldott, mert hiszen megfelelőnek mondható

kút csak a telepek 21%-ában található, 37%-ban tűrhető, kimondottan rossz és közegészségügyi szempontból nem minősíthető ivóvíznek 89 telep kútja (38%).

A telepek 27%-ában, egyáltalán nincs árnyékszék, teljesen kezdetleges 38%-ban, rossz 28%-ban, kifogásolható állapotban van 17%-ban. Ezt az is előidézi, hogy az engedély nélküli építkezések következtében a telepek oly zsúfoltak, hogy megfelelő térség hiányában is nehézségekbe ütközik az árnyékszékeknek és szemáttárolók helyének kijelölése és megépítése. Szemáttárolás csak a telepek 7%-ában található. A szemétygyűjtés rendetlenül folyik 39%-ban, egyáltalán nincs a telepek 54%-ában.

Sürgős a vízellátás megoldása: Mád, Taktaharkány, Tokaj, Sajókaza, Gönc, Novajdrány, Fulókércs, Fügöd, Baktakék, Detek, Gagyvendégi, Cigánd, Füzér, Alsóberecki, és Komjáti községek telepein. Árnyékszékkel való ellátottság vonatkozásában kirívóan rossz a helyzet a s[átoralja]újhelyi járás telepein.

A cigány lakossággal való foglalkozás, nevelés területén a Megyei PB. javaslatára a Hazafias Népfront, Vöröskereszt, Nótanács közösen tett kezdeti lépéseket. Járásonként egy-két helyen összehívtuk a cigány dolgozók értelmesebb tagjait, és anket formájában velük közösen vitattuk meg problémáikat és hívtuk fel figyelmüket arra, hogy problémáik megoldásához Ők maguk is sok segítséget nyújthatnak. E megbeszélések igen hasznosak voltak. Sok javaslattal is éltek (pl. házhely biztosítás, községfejlesztésből a telepeken út, járda, WC építés, stb. melyekhez társadalmi munkát is felajánlottak, vagy ne általánosítsuk őket, amikor a szokásos egészségügyi fürdészek vannak).

Többen közülük már eljárnak rendezvényeinkre, békegyűlésekre. Egy részük bekapcsolódott a tisztasági mozgalomba is. A velük való foglalkozás és nevelés kérdésében a kezdeti lépések megtételénél mi sem jutottunk tovább oly értelemben, hogy részünkről minden telepre kiterjedő nevelő munkát végzünk.

Javaslat:

A felszabadulásunk óta a cigányság, mint társadalmi réteg életében is komoly változások mentek végbe úgy politikai, gazdasági, kulturális és egészségügyi téren is. Azonban tárgyilagosan meg kell állapítanunk, hogy az eddigi fejlődés ellenére még ma is társadalmunk legelmaradottabb rétegét képezik.

1./ Járási, ill. községi pártszervezeteink, államhatalmi szerveink a tömegszervezetek, tömegmozgalmak bevonásával közösen vizsgálják meg a területükön élő cigányság helyzetét, és a lehetőséghez mérten segítsék elő problémáik fokozatos megoldását. Dolgozzanak ki egységes tervet a köztük végzendő rendszeres nevelő munkára. Szükséges továbbá, hogy a lakosság szemléletét is formáljuk, hogy a fajelmélet és a vele járó káros nézetek, következmények türelmes, nevelő

munkán keresztül a minimálisra csökkenjenek. Az őszi-téli ismeretterjesztő programokban szükséges, hogy ilyen témák is helyt kapjanak.

2./ Tanácsaink mérjék fel annak lehetőségét, hogyan lehetne egyes településeket rendezni az egészségügyi követelményeknek megfelelően. Új elkülönült telep létesítését ne engedélyezzék. Lakóház építését is csak a tanács engedélye alapján, hogy azok az építési és egészségügyi előírásoknak megfeleljenek. Házhely vásárláshoz a lehetőséghez mérten nyújtsanak segítséget részükre.

3./ A vándorlás csökkentése érdekében a BM helyi szervei tegyenek fokozottabb intézkedést és tanácsszerveik kísérjék figyelemmel, hogy engedély és bejelentkezési kötelezettség nélkül ne települhessenek le. Szükséges megvizsgálni, hogy a nem mezőgazdaságból élőknél szükséges-e az állattartás (ló), mert feltételezhető, hogy nem saját és vásárolt terményből tartják el.

4./ Fokozottabb munkába állításuk érdekében több segítséget kell nyújtani a különböző szervezeteknek, hogy állandó munkához jussanak. Segíteni kell őket különféle háziipari, kisipari szervezetek helyi üzemek létrehozásá[ban].

5./ Az iskolai mulasztások csökkentése érdekében párt, tanácsi szerveink végezzenek rendszeres felvilágosító munkát, ahol szükséges a szabálysértésből eredő pénzbírságot szabadságvesztésre kell átváltoztatni.

6./ Mivel mindenre kiterjedő adat a cigányság helyzetével kapcsolatban nem áll rendelkezésünkre, javasoljuk, hogy az Országos Statisztikai Hivatal engedélyezze a megyei és járási hivatalainak, hogy mérjék fel a cigányság helyzetére vonatkozó legfontosabb adatokat.

Hazafias Népfront Megyei Bizottsága